

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ**

Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки
(Інклюзивна освіта)»

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ОПНм-21
Мельник Василь Володимирович

Керівник:
к. пед. н., доцент
Потапюк Лілія Миколаївна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.
Гарант освітньо-професійної
програми:
к. пед. н., доцент
Потапюк Л.М.

АНОТАЦІЯ

Мельник В.В. Психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей в інклюзивній освіті. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОПІ «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У роботі досліджено: у першому розділі проаналізовані теоретичні засади розвитку творчих здібностей в умовах інклюзивної освіти: визначена сутність творчих здібностей у психологічній та педагогічній науці, проаналізовані характерні тенденції розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами.

У другому розділі проаналізовані психолого-педагогічні умови стимулювання творчих здібностей в інклюзивній освіті; розкриті педагогічні стратегії стимулювання творчості в умовах інклюзивної освіти, здійснений аналіз психолого-педагогічної підтримки здобувачів вищої освіти.

У третьому розділі проведено експериментальне дослідження розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти: розроблені методичні рекомендації щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти; проаналізовані результати впровадження та здійснений аналіз ефективності методичних рекомендацій щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: *творчі здібності, творчість, здобувачі вищої освіти, психолого-педагогічні умови, інклюзивна освіта, педагогічні стратегії, психолого-педагогічна підтримка.*

ANNOTATION

Melnyk V. Psychological-Pedagogical Conditions of Development of Creative Abilities in Inclusive Education. Manuscript.

Qualification work of the master of OPP "Educational, pedagogical sciences (Inclusive education)" specialty 011 "Educational, pedagogical sciences". Lutsk National Technical University. Lutsk, 2025.

The master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of sources used, and appendices.

The work explores: in the first section, the theoretical foundations of the development of creative abilities in inclusive education are analyzed: the essence of creative abilities in psychological and pedagogical science is determined, characteristic trends in the development of the creative potential of higher education students with special educational needs are analyzed.

In the second section, the psychological and pedagogical conditions for stimulating creative abilities in inclusive education are analyzed; pedagogical strategies for stimulating creativity in inclusive education are revealed, and psychological and pedagogical support for higher education students is analyzed.

In the third section, an experimental study of the development of creative abilities of higher education students in inclusive education is conducted: methodological recommendations are developed for improving psychological and pedagogical conditions for the development of creative abilities of higher education students; the results of the implementation were analyzed and the effectiveness of methodological recommendations for improving the psychological and pedagogical conditions for the development of creative abilities of higher education students in inclusive education were analyzed.

Keywords: *creative abilities, creativity, higher education students, psychological and pedagogical conditions, inclusive education, pedagogical strategies, psychological and pedagogical support.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	10
1.1. Сутність творчих здібностей у психологічній та педагогічній науці	10
1.2. Характерні тенденції розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами	16
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ	24
2.1. Педагогічні стратегії стимулювання творчості в умовах інклюзивної освіти	24
2.2. Психолого-педагогічна підтримка здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти	31
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	38
3.1. Методичні рекомендації щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти	38
3.2. Результати впровадження та аналіз ефективності методичних рекомендацій щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти	44
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

На сучасному етапі функціонування освітньої системи України спостерігаються масштабні та суттєві зміни, які пов'язані з утвердженням принципів інклюзії, гуманізації та особистісно орієнтованого підходу. Університетська підготовка покликана забезпечує рівень можливостей для всіх здобувачів освіти незалежно від їх індивідуальних освітніх потреб, психофізичних особливостей чи темпів засвоєння навчального матеріалу. В умовах інклюзивної освіти зростає значення створення таких психолого-педагогічних умов, які сприяють не тільки академічним успіхам здобувачів, а й розвитку їхнього творчого потенціалу.

Творчі можливості як інтегрована особистісна характеристика визначають здатність здобувача освіти генерувати нові ідеї, пропонувати оригінальні рішення, адаптуватися до освітніх та професійних викликів. Саме тому питання розвитку творчості стає одним із провідних педагогічних проблем, які потребують теоретичного обґрунтування, практичного переосмислення в умовах інклюзивної освіти. Категорія осіб, які здобувають вищу освіту й мають особливі освітні запити, потребує спеціально організованої підтримки та підвищеної уваги, оскільки їхній творчий потенціал часто залишається нерозкритим через бар'єри комунікації, мотиваційні труднощі, недостатню індивідуальну освітню процедуру, обмежений доступ до ресурсів.

Педагогічна практика, що забезпечує позитивний емоційний клімат, підтримку внутрішньої мотивації, застосування активних, інтерактивних, інноваційних методів навчання створює передумови для розвитку творчості здобувачів. Водночас психологічна складова є необхідною умовою для активізації їхньої творчої активності.

Проблематика розвитку творчих здібностей в інклюзивному середовищі активно досліджується сучасними науковцями і розглядається з різних позицій. Зокрема, Стріхар О.В. досліджує формування креативного мислення в педагогічній освіті, пропонуючи модель з урахуванням мотиваційного,

когнітивного, діяльнісного компонентів. Навроцька Л.Т. і Заїка Я.В. акцентують увагу на ролі мистецької діяльності у розвитку творчості в осіб з ООП. Сучасні концепції універсального дизайну в навчанні (UDL, UDI) представлені у працях D. Rose, A. Meyer та S. Burgstahler, де визначається значення гнучких навчальних практик для розкриття й реалізації творчого потенціалу здобувачів освіти з інвалідністю, формується наукова основа для вивчення, практичного впровадження інклюзивного підходу до розвитку здібностей. Однак подальшого теоретико-методологічного осмислення, практичного обґрунтування та експериментальної перевірки потребують психолого-педагогічні умови, які сприяють не лише академічній успішності здобувачів освіти, а й їхній самореалізації.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови, що забезпечують ефективний розвиток творчих здібностей в умовах інклюзивної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і структуру творчих здібностей у психологічній та педагогічній науці.
2. Визначити особливості розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами.
3. Охарактеризувати психолого-педагогічні умови та стратегії, що стимулюють розвиток творчості в інклюзивній освіті.
4. Охарактеризувати особливості організації психолого-педагогічної підтримки здобувачів вищої освіти.
5. Розробити й експериментально перевірити ефективність методичних рекомендацій щодо вдосконалення розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уточнено змістове наповнення поняття «творчі здібності»; запропоновано систему критеріїв, показників та рівнів сформованості творчих здібностей здобувачів вищої освіти; експериментально доведено ефективність методичних рекомендацій щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти.

Теоретичне значення дослідження. Поглиблено теоретичні засади розвитку творчих здібностей у здобувачів вищої освіти; розширено наукові уявлення про особливості творчого потенціалу здобувачів з ООП, визначено типові бар'єри та педагогічні механізми їх подолання. Обґрунтовано концептуальні підходи до формування інклюзивного освітнього середовища, спрямованого на стимулювання творчої активності, які можуть бути використані у розроблених методичних рекомендаціях. Уточнено методологічні підходи до діагностики творчих здібностей в інклюзивній освіті, що можуть служити підґрунтям для подальших наукових розвідок.

Результати дослідження мають **практичне значення** та можуть бути використані в закладах вищої освіти для удосконалення освітнього процесу, розробки індивідуальних освітніх траєкторій і програми психологічного супроводу здобувачів з особливими освітніми потребами, а також для підготовки викладачів, кураторів і фахівців інклюзивної освіти.

Під час виконання кваліфікаційної роботи магістра було використано інструменти штучного інтелекту (ChatGPT-5) для систематизації літературних джерел. Усі отримані результати були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані та представлені на двох міжнародних науково-практичних конференціях [21; 22].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

1.1. Сутність творчих здібностей у психологічній та педагогічній науці

У психології та педагогіці поняття творчих здібностей є одним із ключових для розуміння розвитку особистості, її інтелектуального, емоційного й творчого потенціалу. Творчі здібності – це індивідуальні психологічні особливості, які сприяють виробленню здатності породжувати творчі, унікальні та значущі для суспільства ідеї, результати або рішення.

У психологічному аспекті творчі здібності розглядаються як компоненти інтелектуальної сфери, що відрізняються від репродуктивного мислення своєю оригінальністю, гнучкістю, здатністю до дивергентного мислення (пошуку кількох варіантів розв'язання проблеми). Так, відомі психологи Дж. Гілфорд і Е. Торренс розглядали творчість через поняття дивергентного мислення, креативності, здатності до трансформації та уявлення нових ідей [45]. У поняття «дивергентне мислення» Дж. Гілфорд вкладає основну когнітивну ознаку креативності, виокремлюючи такі ознаки творчого мислення: оригінальність як здатність генерувати нові ідеї; гнучкість як здатність змінювати напрям думки; швидкість (продуктивність) як кількість ідей за певний час; уміння бачити проблему як вміння знаходити незвичайні аспекти в звичних ситуаціях.

На відміну від конвергентного мислення, дивергентне мислення орієнтоване на варіативність, множинність рішень і варіантів, що є базисом творчого мислення [45].

Г. Гарднер виокремлює множинний інтелект, який охоплює лінгвістичну, логіко-математичну, музичну, просторову, тілесно-кінестетичну та інші форми, кожна з яких потенційно може бути джерелом творчого розвитку. Тобто в межах своєї теорії множинного інтелекту він стверджує, що творчість не є

універсальною рисою, а залежить від домінування певного типу інтелекту – лінгвістичного, музичного, логіко-математичного, просторового тощо [40].

У педагогіці творчі здібності трактуються як інтегративна якість особистості, як здатність учня до самостійного пошуку нових знань, способів діяльності, що виявляються у навчанні, грі, художній діяльності, активності, здатності до пошуку нових знань, рішень, способів дії та прагненні до самовираження. Розвиток творчих здібностей розглядається як важлива мета сучасної освіти, зокрема в умовах компетентнісного підходу.

Педагоги (зокрема, В.О. Сухомлинський, І.А. Зязюн) наголошували на важливості створення розумів для творчої самореалізації дитини: «творчість – це насамперед праця розуму, емоцій, волі, яка має глибоке моральне підґрунтя»; розвиток творчості є результатом цілеспрямованого педагогічного впливу, який активізує креативний потенціал і сприяє самореалізації студента.

Ключовими характеристиками творчих здібностей у педагогічному контексті науковці виділяють:

- самостійність мислення;
- здатність до нестандартного вирішення завдань;
- уява та образне мислення;
- гнучкість розумових процесів;
- оригінальність та інтуїція;
- внутрішня мотивація до пізнання та самовираження [16].

Тобто у педагогічному контексті творчі здібності особистості виявляється у її здатності до продуктивної діяльності, генерації нових ідей, рішень і способів дії. Особливу увагу приділяють розвитку таких якостей, як самостійність, ініціативність, критичне мислення, уява, креативність [16].

Творчі здібності – це складне і багатогранне психолого-педагогічне явище, що характеризується здатністю особистості до створення нового, оригінального продукту діяльності, який має соціальну цінність. У психології творчі здібності розглядаються як особливий вид інтелектуальної активності, що включає

гнучкість мислення, уяву, асоціативність, ініціативу, здатність до генерування нових ідей та нестандартного вирішення завдань [16; 45].

Творчі здібності класифікуються за такими ознаками:

- за сферою прояву: художні, технічні, наукові, соціальні;
- за рівнем розвитку: репродуктивні (відтворюючі), конструктивні (що створюють нові комбінації знань), творчі (оригінальні);
- за віком: у дітей дошкільного, молодшого шкільного віку творчі здібності виявляються переважно в ігровій діяльності, в учнів середньої та старшої школи – в навчальній, дослідницькій, проєктній діяльності [14].

Відповідно до наукових досліджень у галузі психології та педагогіки, ключовими характеристиками творчих здібностей є такі:

- оригінальність – здатність генерувати нестандартні, нові й унікальні ідеї, що не повторюють відомі шаблони або загальноприйняті підходи;
- гнучкість мислення – вміння змінювати підходи до розв'язання проблеми, переключатися між різними категоріями, стратегіями та точками зору;
- дивергентне мислення – вміння продукувати різні варіанти вирішення однієї проблеми, здатність знаходити альтернативи та асоціативні зв'язки;
- сприйнятливості до проблем – вміння бачити проблему там, де інші її не помічають, або формулювати нові питання в межах знайомої теми;
- уява (образне мислення) – здатність створювати в уяві нові образи, поєднувати реальні й вигадані елементи для створення інноваційних ідей;
- стійка мотивація до творчості – внутрішня потреба у створенні чогось нового, зацікавленість у творчому процесі, навіть без зовнішнього заохочення;
- самостійність суджень – незалежність мислення, критичність і здатність відстоювати власну точку зору.

Ці характеристики узгоджуються з концепціями видатних учених, зокрема Дж. Гілфорда, Е. Торренса [45] та інших дослідників у галузі креативності.

С. Максименко та В. Соловієнко трактують творчі здібності як «здатність індивіда, що характеризується готовністю до створення принципово нових ідей, які виходять за межі шаблонів».

У контексті інклюзії це визначення є важливим, адже особа з особливими освітніми потребами може проявляти саме такі нестандартні підходи та рішення.

Науковці також виділяють низку характеристик, які складають творчу особистість: уміння помічати й формулювати проблему, висувати припущення, демонструвати нестандартність мислення та здатність до створення нових рішень, аналітичне й синтетичне мислення, розвинута уява, здатність до спілкування й самоуправління тощо. Ці ознаки особливо значущі в інклюзивній освіті, оскільки підтримка кожної з них сприяє виявленню творчого потенціалу здобувачів освіти з різними потребами в навчанні.

Інклюзивна освіта – модель освітнього процесу, що забезпечує кожному здобувачу рівні можливості для отримання якісної освіти, враховуючи його індивідуальні особливості, потреби і можливості. У центрі цієї моделі – ідея забезпечення участі людини у соціальному та освітньому житті, незалежно від фізичних, інтелектуальних, соціальних або інших відмінностей [36].

Суть інклюзивного освіти полягає в трансформації освітнього простору, навчальних програм, методів і підходів до викладання з метою забезпечення найбільш комфортних та доступних умов для кожного учасника освітнього процесу. Це не лише фізична інтеграція студентів з особливими освітніми потребами у загальні освітні заклади, але і глибинна зміна філософії викладання – від ексклюзивної моделі (вибіркової участі) до повної інклюзії [39].

До основних принципів інклюзивної освіти відносять:

- принцип доступності: навчальне середовище, матеріали та ресурси повинні бути адаптовані до потреб усіх здобувачів;
- принцип рівності та недискримінації: кожен має право на освіту без упереджень та обмежень;
- принцип індивідуалізації: освітні програми враховують індивідуальні потреби, темп навчання, особливості сприйняття інформації;
- принцип взаємодії та партнерства: співпраця між викладачами, батьками, студентами та фахівцями (психологами, дефектологами, тьюторами);

– принцип гнучкості: постійне оновлення та адаптація змісту освіти і методик з урахуванням динаміки потреб студентів [38].

Сучасні підходи до реалізації інклюзивної освіти у вищій школі передбачають використання:

1. Універсального дизайну навчання (Universal Design for Learning, UDL) – це концепція, яка спрямована на розробку освітнього процесу таким чином, щоб всім створювалися рівні передумови для якісного навчання. Вона передбачає різні способи подання інформації, вираження знань і залучення здобувачів вищої освіти до компетентісно орієнтованого навчання [38].

2. Інклюзивної педагогіки – інтеграції методик, які враховують різноманіття в аудиторії, з метою підтримки кожного здобувача у досягненні його потенціалу [38].

3. Міждисциплінарного супроводу – командний підхід за участю фахівців різного профілю для забезпечення повного спектру підтримки здобувачів освіти з ООП [34]. Розвиток творчих здібностей пов'язаний із наявністю підтримувального середовища у закладі вищої освіти: робота інклюзивних центрів, наявність тьюторів, психологів, корекційних педагогів, доступ до спеціалізованих ресурсів.

4. Цифрових технологій – використання адаптивних цифрових ресурсів і платформ, що забезпечують кращі умови навчання для осіб із сенсорними порушеннями, порушеннями рухливості або когнітивними порушеннями. Цифрові інструменти (спеціалізовані програмні засоби, адаптовані освітні платформи, VR/AR-технології) значно розширюють можливості розвитку творчих здібностей у здобувачів з ООП, особливо із сенсорними порушеннями. Дослідження свідчать, що застосування адаптивних цифрових платформ підвищує залученість таких здобувачів освіти до процесу навчання та сприяє їхній самореалізації.

Умови інклюзії вимагають створення спеціальних педагогічних, психологічних та організаційних механізмів, які сприятимуть розкриттю

креативного потенціалу кожного здобувача освіти. До ключових факторів розвитку творчих здібностей у вищій інклюзивній школі можна віднести:

- особистісно орієнтоване навчання, тобто навчання, зосереджене на особистості здобувача освіти, яке враховує його індивідуальні потреби, інтереси, особливості стилю навчання, індивідуального темпу розвитку [9];

- диференційований і індивідуалізований підхід до навчання, адаптація змісту, форм і методів викладання для осіб з ООП;

- психолого-педагогічний супровід розвитку креативності, зокрема через залучення тьюторів, психологів, корекційних педагогів;

- інклюзивне середовище, яке формує атмосферу довіри, прийняття, взаємоповаги і співпраці, необхідну для творчого самовираження;

- проектна та дослідницька діяльність як засіб розвитку творчих здібностей, що дозволяє студентам генерувати нові ідеї, критично осмислювати інформацію та шукати оригінальні рішення;

- застосування інноваційних освітніх технологій, таких як арт-терапія, дизайн-мислення, майндмепінг, квест-методики, цифрові платформи для креативної діяльності.

Інклюзивна освіта – це не лише набір методик чи адаптацій, а цілісна система цінностей, що визнає різноманітність норми і спрямована на розкриття потенціалу кожної особистості. Її реалізація у вищій освіті потребує постійного вдосконалення форм навчання, підготовки викладачів, зміцнення партнерства між учасниками освітнього процесу, а також активного включення студентів у спільноту, що визнає і підтримує різноманітність.

Таким чином, творчі здібності в інклюзивній освіті – це набір індивідуальних психологічних та когнітивних якостей, що забезпечують здатність особистості до генерації нових, оригінальних ідей і рішень, формулювання власного, нестандартного погляду на світ. У цьому контексті важливими є гнучке мислення, ініціативність, увага, здатність знаходити рішення в нестандартних ситуаціях і мотивація до самовираження, які можуть

підтримуватися завдяки інклюзивним методам навчання і сприятливому педагогічному середовищу.

Творчі здібності виступають результатом взаємодії інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та особистісних характеристик, що формуються та розвиваються у відповідному соціально-педагогічному середовищі. В умовах інклюзивної освіти розуміння природи творчих здібностей має особливе значення, оскільки дозволяє врахувати індивідуальність кожного здобувача освіти та забезпечувати умови для його гармонійного й різнобічного розвитку.

1.2. Характерні тенденції розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами

Питанням формування та підтримки творчого потенціалу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами приділяли увагу як українські, так і зарубіжні науковці, які досліджували питання інклюзивної освіти, розвитку креативності та педагогічної підтримки здобувачів освіти з ООП (особливими освітніми потребами) Т. Таранченко досліджує проблеми інклюзивної освіти, соціалізації та розвитку потенціалу осіб з ООП; О. Тищенко вивчає психолого-педагогічну підтримку студентів з інвалідністю у закладах вищої освіти; Н. Софій активно працює в галузі інклюзивної освіти, приділяючи особливу увагу пристосуванню освітнього простору до потреб дітей з особливими освітніми потребами; О. Мартиненко досліджує креативність і особливості її розвитку в освітньому процесі, включно з особами з особливими потребами; І. Засекіна займається когнітивно-комунікативними аспектами освіти осіб з порушеннями слуху, зокрема у вищій школі.

Серед зарубіжних дослідників виділимо таких як Howard Gardner (США), який є автором теорії множинного інтелекту, що виступає основою для розуміння індивідуальних творчих здібностей у різних категорій студентів, зокрема тих, хто має ООП; Rudolf Seiler досліджує педагогічну підтримку розвитку творчості у студентів з інтелектуальними порушеннями; Dorothy Sisk

займається дослідженнями обдарованості та креативності у дітей та молоді з особливими потребами; Mihaly Csikszentmihalyi відомий своєю теорією «поток» (flow), яка застосовується для аналізу умов розвитку творчості в інклюзивному навчанні.

Розвиток творчості у здобувачів вищої освіти з ООП є важливою складовою їхнього особистісного та професійного зростання. Творчість не лише сприяє самореалізації, а й виступає засобом соціальної адаптації, емоційного самовираження та компенсації функціональних обмежень. Проте цей процес має свої психофізіологічні, педагогічні та соціальні особливості, які необхідно враховувати. Особи, які навчаються у вищій школі, характеризуються певними специфічними психофізіологічними рисами, що впливають як на засвоєння знань, так і реалізацію творчого потенціалу. Дослідження показують, що ці здобувачі мають значні ресурси до креативного мислення, нестандартного підходу до вирішення завдань, образного мислення, що часто недооцінюється в традиційній освітній моделі [40; 41].

Здобувачі з ООП мають різні потреби, але їхній творчий потенціал не менш значущий, ніж у здобувачів без особливостей розвитку [5, с. 47]. Сприйняття творчості як адаптивного ресурсу дозволяє формувати індивідуальні траєкторії розвитку. Специфічними особливостями розвитку творчості у цієї категорії здобувачів освіти, які значною мірою залежать від характеру порушення – сенсорного, інтелектуального, психічного, мовленнєвого чи фізичного, є:

1. Індивідуалізація пізнавальної діяльності як основа творчості передбачає врахування когнітивних, емоційних, сенсорних і моторних особливостей кожного здобувача при доборі змісту, способів та підходів до організації творчої активності та дозволяє розкрити особистий потенціал через адаптовані форми і методи. Індивідуальні освітні траєкторії дозволяють створювати умови, у яких здобувач вищої освіти із ООП може вільно експериментувати, застосовувати неординарні підходи та виявляти творчі здібності. У них часто спостерігається інший темп і стиль засвоєння інформації. Вони потребують більшої індивідуалізації освітнього процесу. Завдяки цьому розвивається здатність

мислити нестандартно, оскільки такі здобувачі, долаючи бар'єри у сприйнятті або обробці інформації, нерідко знаходять власні, креативні шляхи розв'язання проблем. Особистісний підхід до навчання сприяє виявленню творчого потенціалу осіб з інвалідністю, оскільки забезпечує врахування їхніх індивідуальних можливостей та обмежень [31].

2. Адаптивність і креативність як взаємопов'язані процеси. Здобувачі освіти з ООП змушені постійно адаптуватися до середовища, що спонукає до творчих рішень у повсякденній діяльності. Формування творчих здібностей у здобувачів вищої освіти з ООП вимагає доступного середовища (як фізичного, так і інформаційного), адаптованих завдань, які відповідають їх можливостям і забезпечують поступове ускладнення, а не перевантаження. Це формує специфічний досвід, який сприяє активізації творчого потенціалу – особливо у сферах, пов'язаних із самовираженням (мистецтво, дизайн, літературна творчість тощо). «У процесі подолання бар'єрів особи з ООП формують альтернативні когнітивні стратегії, які стають основою творчості» [15, с. 49]. Наприклад, для здобувачів освіти з порушеннями зору використовуються тактильні матеріали, аудіоформати; для здобувачів з порушеннями слуху – візуалізація інструкцій, мова жестів тощо.

3. Роль емоційної підтримки та безпечного освітнього середовища, де немає дискримінації, а існує підтримка з боку педагогів і однолітків. Творчість розкривається в умовах емоційного комфорту. Для здобувачів освіти з ООП важливим є емоційна безпека, середовище, в якому вони не відчують дискримінації чи стигматизації. Саме інклюзивне навчання, орієнтоване на підтримку та партнерство, є ключем до розвитку їхнього креативного потенціалу, формування позитивної мотивації до творчості, зниження тривожності через прийняття, підтримку та визнання його досягнень. «Інклюзивне середовище стимулює розвиток емоційного інтелекту та креативності, що особливо важливо для здобувачів з ООП» [2, с. 57].

4. Психофізіологічні аспекти творчої діяльності. Тип порушення впливає на характер творчої реалізації. Наприклад, здобувачі з порушеннями слуху часто

виявляють високу візуальну креативність, тоді як особи з порушеннями опорно-рухового апарату схильні до аналітичного або літературного самовираження. Отже, творчість у таких здобувачів освіти часто має компенсаторний характер. Різні групи здобувачів з ООП проявляють специфічні сильні сторони у розвитку певних видів творчості, що зумовлено індивідуальними особливостями їх сенсорного та когнітивного розвитку [25].

5. Підвищення мотивації до самовираження є ключовим фактором розвитку творчих здібностей в осіб з ООП. Формування креативності у таких здобувачів залежить від мотиваційного аспекту, рівня когнітивного розвитку та особливостей освітнього середовища, яке має бути інклюзивним, адаптивним і відкритим до змін [30]. Для багатьох здобувачів з особливими освітніми потребами творчість служить не лише засобом подолання соціальної ізоляції, але й ефективним інструментом самореалізації, що стимулює внутрішню мотивацію. Дослідження показують, що це сприяє розвитку креативного мислення та формуванню позитивної Я-концепції. Творча діяльність у такому контексті виступає не лише як інтелектуальна практика, а й як механізм психологічної компенсації та соціальної адаптації [31].

6. Орієнтація на сильні сторони. Інклюзивна педагогіка орієнтована не на дефіцити, а на ресурси та здібності особистості. Так, здобувачі з розладами аутистичного спектра можуть проявляти високий рівень уваги до деталей, логічного мислення, студенти з порушеннями слуху – образного сприймання, візуальної пам'яті, а з порушеннями опорно-рухового апарату – глибоку рефлексію та словесну творчість.

7. Використання інтерактивних, арт-педагогічних і кооперативних методик. Такі методи як арт-терапія, проєктна діяльність, творчі майстерні, інтегровані мистецькі практики дають змогу розкрити творчий потенціал здобувачів освіти з ООП у спільній діяльності з іншими, формувати комунікативні навички та вміння взаємодіяти у команді.

8. Міждисциплінарна співпраця. Ефективна організація творчості в інклюзивній освіті потребує співпраці викладачів, асистентів, психологів,

тьюторів, логопедів, реабілітологів, батьків. Такий підхід забезпечує цілісну підтримку здобувача з ООП у процесі його креативної самореалізації.

Здобувачі освіти з ООП є гетерогенною групою, і особливості розвитку їхньої творчості залежать безпосередньо від виду порушення.

Так, у здобувачів із порушеннями слуху часто спостерігається високий рівень розвитку зорового мислення, візуально-образної пам'яті, що відкриває широкі можливості для творчості в галузях образотворчого мистецтва, дизайну, мультимедійної творчості. Вони часто мають труднощі у вербальній комунікації, однак нерідко проявляють високий рівень розвитку візуально-просторової уяви. Їхній творчий потенціал особливо яскраво виявляється у візуальних видах мистецтва: малюванні, дизайні, сценічному русі, жестовому театрі. За умов доступного мовного середовища (через жестову мову чи субтитри) такі здобувачі проявляють активність у творчих проєктах на рівні зі своїми однолітками.

У здобувачів з порушеннями зору розвиваються тактильні, слухові й просторові уявлення, що сприяє творчому самовираженню через музику, літературну творчість, аудіо-арт [40]. Також спостерігається здатність до абстрактного мислення, хоча процеси уяви можуть відрізнятися від типових, бо ґрунтуються на інших сенсорних каналах. Особи з порушеннями слуху або зору можуть мати також загострену образну уяву, візуально-просторові здібності, тоді як студенти з аутизмом демонструють «глибоке занурення» у конкретну тему та нестандартне мислення. Мовлення та слух для осіб із порушеннями зору стають провідними інструментами пізнання й вираження, що відкриває широкі перспективи для їх творчого розвитку у вербальних видах діяльності.

У здобувачів із розладами опорно-рухового апарату, зокрема ДЦП чи інших формах, інтелект і творче мислення зазвичай не порушені. У них часто зберігається високий когнітивний потенціал, що дає змогу реалізовувати творчість через аналітичні, дослідницькі, інтелектуальні види діяльності. Основні труднощі полягають у моторній реалізації ідей. Їм потрібні адаптовані засоби вираження: спеціальне програмне забезпечення, голосові помічники, альтернативні способи малювання (наприклад, використання мишки, сенсорних

екранів). Водночас за умови доступного середовища вони можуть досягати високого рівня творчої самореалізації.

Розвиток творчості осіб з фізичними порушеннями можливий за умов створення доступного освітнього середовища, що враховує їхні особливі потреби у засобах самовираження.

У здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями (легка чи помірною розумова відсталість) розвиток творчості відбувається повільніше, спостерігається знижений рівень абстрактного мислення, уповільненість розумових процесів, обмежений обсяг уявлень та уяви, що потребує спрощених інструкцій, емоційного підкріплення та наочно-дієвих методів. Через це їхня творча діяльність потребує значної підтримки та поетапного супроводу. Однак навіть при таких обмеженнях творчість може розвиватися у вигляді елементарної продуктивної діяльності – наприклад, створення аплікацій, декоративних об'єктів, простих історій за зразком. «Діти з інтелектуальною недостатністю, попри обмеженість пізнавальної діяльності, здатні до розвитку творчого мислення за умови використання наочно-практичних методів та емоційної підтримки» [26].

У здобувачів освіти з психічними порушеннями, зокрема з розладами аутистичного спектра (РАС), часто спостерігається нетиповий хід мислення, висока зосередженість на окремих деталях або вузьких інтересах, що створює передумови для прояву оригінального творчого стилю, вони часто демонструють нестандартне мислення, інтерес до вузькоспеціалізованих тем і схильність до глибокої концентрації. Їхня творчість може бути оригінальною, хоча спонтанність та емоційна виразність можуть бути обмеженими. Їхня креативність може бути реалізована у графіці, музиці, програмуванні, технічному моделюванні. Для них важливо створити чітку структуру занять, використовувати візуальні опори, мінімізувати стресові ситуації.

Особливості розвитку творчості у таких здобувачів освіти включають:

1. Неоднорідність розвитку. У здобувачів освіти з ООП спостерігається варіативність у розвитку окремих компонентів творчого потенціалу (емоційного,

когнітивного, комунікативного). Вони можуть мати високий рівень вербальної креативності, але обмеження в моторному самовираженні.

2. Залежність від педагогічного середовища. Важливою умовою розвитку творчості є підтримуюче освітнє середовище, в якому визнаються досягнення, заохочуються ініціативи, забезпечується зворотний зв'язок та адаптація змісту навчання.

3. Психоемоційна нестійкість. Здобувачі освіти з ООП можуть стикатися з тривожністю, низькою самооцінкою, соціальною ізоляцією, що негативно впливає на креативність. Психолого-педагогічна підтримка для них спрямована на розвиток позитивного самосприйняття та формування відчуття компетентності.

4. Переважання інтуїтивного мислення. У багатьох здобувачів освіти з ООП виявляється тенденція до інтуїтивного, емоційно забарвленого осмислення проблем, що може бути основою для розвитку оригінальних ідей, при умові правильного педагогічного стимулювання.

5. Потреба у спеціальних методах стимулювання. Доцільним тут є використання арт-терапії, методів візуалізації, інтерактивних технологій, рольових ігор, проєктного навчання та цифрових інструментів, які дозволяють здобувачам розкрити творчий потенціал незалежно від фізичних чи сенсорних обмежень [10].

Суттєвим фактором виступає і позиція викладача, його готовність до гнучкого планування занять, індивідуалізації оцінювання, відкритого спілкування. Інклюзивна освітня стратегія повинна враховувати потребу здобувачів вищої освіти з ООП у вираженні себе через нетрадиційні форми: візуальні образи, аудіо, рухові практики тощо.

Психолого-педагогічна підтримка має враховувати особливості когнітивного стилю, емоційної сфери та вміння взаємодіяти у спілкуванні таких здобувачів. Тому важливо створити середовище прийняття, заохочення, підтримки ініціативи й безпечного вираження себе.

Розвиток креативності у здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії розвивається через комплексний, особистісно-орієнтований та неправильний педагогічний підхід, який обґрунтовується на принципах рівності, доступності, підтримки та максимального вираження індивідуальності кожного здобувача незалежно від його функціональних обмежень.

Розвиток креативних здібностей у здобувачів освіти з ООП є складним, багатогранним процесом, що потребує ретельного врахування індивідуальних характеристик особистості, впливу зовнішньої середовища та ефективного застосування спеціалізованих методів педагогічної підтримки.

Таким чином, особливості розвитку творчості у осіб, які здобувають вищу освіту та мають особливі освітні потреби, спостерігаються у потребі індивідуалізації навчання, адаптивному мисленні, впливі інклюзивного середовища, специфіці психофізіологічного розвитку та високій мотивації до самореалізації. Врахування цих факторів у процесі організації освітнього середовища сприяє повноцінному розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти з ООП.

РОЗДІЛ 2

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

2.1. Педагогічні стратегії стимулювання творчості в умовах інклюзивної освіти

У сфері вищої освіти інклюзія означає не лише фізичну доступність освітніх ресурсів, а й організацію умов, що сприяють саморозвитку, розкриттю творчих здібностей та особистісного зростання здобувачів освіти з ООП. У наукових роботах підкреслюється важливість низки психолого-педагогічних умов, які сприяють розвитку творчих здібностей здобувачів освіти з ООП, створюють умови для активної участі у творчому процесі, адаптованому до їхніх потреб, здібностей та потенціалу [21; 22]. Серед таких умов варто виділити такі:

– індивідуалізацію навчального процесу, що передбачає врахування особистісних характеристик здобувачів, рівень розвитку креативного потенціалу, темп сприймання й обробки інформації; застосування програм, методів і форм навчання до унікальних потреб і здібностей кожного здобувача [32; 42; 43]. Викладачі використовують диференційовані завдання, змінюють обсяг і рівень складності матеріалу, пропонують альтернативні шляхи вирішення проблем.

– орієнтацію на самореалізацію, що полягає у тому, що освітній процес має сприяти розвитку позитивної «Я-концепції», мотивації до самовираження через творчість. Тому необхідно забезпечити таке психологічно комфортне середовище, де студент з ООП відчуває себе захищено та має змогу вільно пробувати нове, експериментувати, помилятися, висловлювати нестандартні ідеї тощо.

Водночас інклюзивне освітнє середовище характеризується різноманітністю потреб, можливостей і рівнів розвитку здобувачів освіти, включно з тими, хто потребує інклюзивного підходу і виступає простором

реалізації педагогічних стратегій. Стимулювання творчості в інклюзивному освітньому середовищі передбачає використання гнучких, адаптивних і орієнтованих на особистість педагогічних стратегій, які не лише забезпечують доступність освітніх ресурсів, відповідають принципам інклюзивної освіти, а й активно стимулюють розвиток творчого потенціалу кожного здобувача освіти.

Усі педагогічні стратегії, спрямовані на стимулювання творчості в інклюзивному середовищі, мають бути адаптивними, багатовекторними та особистісно орієнтованими. Вони повинні враховувати індивідуальні освітні траєкторії здобувачів освіти та створювати умови для реалізації їхнього креативного потенціалу незалежно від рівня психофізичного розвитку.

У вищій освіті ефективними формами і методами стимулювання творчості в інклюзивному освітньому середовищі є використання інноваційних методів навчання, зокрема проєктна діяльність, проблемне навчання, мистецькі майстерні, інтерактивні технології, кейс-методи, арт-терапія, творче моделювання ситуацій, цифрові засоби навчання тощо.

Так, метод проєктів дає можливість поєднувати навчальний матеріал із практичним творчим завданням, що сприяє формуванню дослідницьких і комунікативних умінь.

Портфоліо дає змогу здобувачеві вищої освіти накопичувати результати своєї творчої діяльності та аналізувати власний розвиток.

Використання мультимедійних технологій, цифрових платформ для креативного самовираження (наприклад, Padlet, Canva, MindMeister) сприяє залученню здобувачів освіти з різними можливостями до активної участі в освітньому процесі. Застосування цифрових технологій відкриває додаткові можливості для творчої активності здобувачів освіти з ООП: використання візуальних редакторів, програм для моделювання, цифрового мистецтва, онлайн-дискусій, блогів. Ці засоби дозволяють здобувачів вищої освіти створювати власні продукти в зручному для них форматі [38].

Одна з провідних освітніх стратегій полягає у диференційованому навчанні, що спрямоване на пристосування змісту, методів і форм подачі

матеріалу до індивідуальних можливостей здобувачів освіти. Як зазначає К. Томлінсон, ефективна диференціація створює умови для самовираження та ініціативності, що є основою творчого мислення [44].

Іншою важливою стратегією є проєктне та проблемно-орієнтоване навчання, що заохочує здобувачів освіти до самостійного здобуття знань, опрацювання та критичного осмислення інформації, синтезу і презентації результатів. Цей підхід дозволяє враховувати інтереси здобувачів освіти з ООП та формує умови для їхньої активної участі у колективній діяльності. У межах цієї стратегії здобувачі долучаються до реального аналізу ситуацій, розв'язання практичних завдань, що дозволяє враховувати інтереси і можливості кожного учасника освітнього процесу [41]. Участь у спільних проєктах розвиває не лише творчість, а й соціальні навички, що особливо важливо для осіб з порушеннями комунікації чи соціальної взаємодії.

Технології розвитку аналітичного мислення через текстову діяльність і письмові вправи (TRKC), інтегровані в інклюзивне навчання, також сприяють розвитку творчих здібностей. За даними досліджень, ця стратегія стимулює рефлексивність, продуктивну уяву та вміння формулювати власну позицію.

Значну роль відіграє кооперативне навчання, яке базується на груповій роботі та сприяє взаємодії між здобувачами освіти з різним рівнем підготовки та різними індивідуальними особливостями. Завдяки спільній діяльності формуються навички комунікації, самовираження, взаємоповаги, що створює позитивний мікроклімат для творчого розвитку.

Методи творчого самовираження, такі як мозковий штурм, креативні майстерні, рольові ігри, драматерапія та арт-практики, сприяють вільному прояву ідей, емоцій і переживань здобувачів освіти, особливо тих, кому важко самореалізуватися в традиційних формах навчання.

Важливим напрямом також є створення ситуації успіху як стратегії підвищення мотивації до творчої діяльності. Емоційне підкріплення, заохочення і позитивна оцінка сприяють формуванню внутрішньої мотивації до творчого самовираження у здобувачів освіти з ООП.

Крім того, використання артпедагогіки та інклюзивного театру є прикладами стратегій, які надають можливість реалізації творчого потенціалу навіть тим здобувачам, які мають виражені інтелектуальні чи мовленнєві труднощі. Артпрактики сприяють розвитку емоційної сфери, образного мислення та навичок міжособистісної взаємодії. Інклюзивна арт-терапія спрямована не лише на розвиток творчості, а й на психоемоційну підтримку особистості. Наприклад, застосування методів арт-терапії, когнітивно-поведінкової терапії, тренінгів емоційного інтелекту має позитивний вплив на психоемоційний стан здобувачів освіти з ООП.

Важливою умовою є створення безпечного, підтримуючого, мотивуючого освітнього середовища. Згідно з концепцією інклюзивної педагогіки, середовище має визнавати цінність кожного здобувача, не акцентуючи увагу на відмінностях, а створюючи простір для рівної участі [39]; створення позитивного емоційного фону, атмосфери підтримки, де визнається унікальність кожного здобувача, що є однією з основних умов розвитку творчості.

Важливу роль у створенні інклюзивного та креативного освітнього простору відіграє викладач. Значущою також є роль наставництва і тьюторського супроводу, які забезпечують індивідуальну підтримку здобувачів освіти з ООП у процесі самостійної та навчальної діяльності, формуючи в них відчуття успішності й цінності власних ідей.

В інклюзивному освітньому середовищі роль викладача в інклюзивній освіті полягає не лише в передачі знань (навчальна функція), він також виконує фасилитативну, менторську та коучингову функції. Його завдання полягає у створенні такого мікроклімату, який сприяє відкритому обміну ідеями, підтримці індивідуальності та заохочення творчих ініціатив. Для цього він має володіти такими компетентностями:

- здатністю адаптувати зміст і форми навчання;
- володіти навичками комунікації в умовах різноманітності;
- емпатією та психологічною гнучкістю;
- креативністю у педагогічній діяльності.

Викладач забезпечує індивідуалізований підхід до навчання, підбираючи такі форми і методи викладання, які відповідають можливостям і потребам кожного здобувача освіти. Це може бути використання мультимедійних засобів, адаптованих завдань, надання додаткового часу або підтримки при оцінюванні.

Викладач є фасилітатором освітнього процесу, що формує безпечне, відкрито комунікативне середовище, де кожен здобувач освіти має можливість реалізовувати та вдосконалювати власні творчі можливості, а викладач створює умови для їхньої самореалізації. Викладач як фасилітатор стимулює взаємодію між здобувачами, сприяючи формуванню толерантного і підтримувального середовища, в якому кожен може висловитися й бути почутим.

Крім того, викладач виконує роль наставника та мотиваційного лідера, стимулюючи творчий потенціал через визнання індивідуальних досягнень здобувачів, залучення їх до участі в конкурсах, проєктах, міждисциплінарних ініціативах. Викладач виконує функцію медіатора культурної та соціальної взаємодії, сприяючи формуванню інклюзивної культури в академічному середовищі [39]. Його завданням є інтеграція здобувачів вищої освіти з ООП у спільну діяльність з іншими здобувачами, створення атмосфери прийняття та підтримки. Педагог як наставник і мотиватор виступає джерелом натхнення, яке допомагає всім здобувачам усвідомити власну силу та розкрити творчий потенціал, незважаючи на обмеження [4, с. 64].

Сучасний викладач в інклюзивному освітньому просторі має також володіти креативними та емоційно-рефлексивними компетенціями, що дозволяє йому оперативно адаптуватися до змін та впроваджувати інноваційні форми взаємодії, розвивати інноваційне мислення здобувачів. Рефлексивна діяльність викладача, яка здатна до аналізу власної педагогічної практики та постійного вдосконалення, є необхідною умовою розвитку інклюзивного освітнього простору, орієнтованого на творчість.

Освітній процес у закладах вищої освіти з інклюзивним підходом орієнтований не лише на створення доступного освітнього простору для

здобувачів з ОВП, а й на розвиток нової педагогічної культури, що ґрунтується на засадах взаємодії.

Педагогіка взаємодії – система гуманістичних принципів і практик, яка забезпечує ефективну комунікацію, співпрацю та підтримку між усіма учасниками освітнього процесу. Особливого значення вона набуває в інклюзивному освітньому середовищі, де необхідно створити умови для рівноправної участі здобувачів освіти з ООП в усіх формах навчальної та позанавчальної діяльності. Цей підхід обґрунтовується на визнанні цінності кожної особистості, партнерства між викладачем і здобувачем освіти, суб'єктності суб'єктів освітнього середовища, а також орієнтації на підтримку та розвиток потенціалу кожного здобувача освіти незалежно від його індивідуальних особливостей.

Педагогічна взаємодія є основою створення розвивального, безпечного та підтримувального середовища у ЗВО, де педагог поєднує функцію інформатора з роллю фасилітатора освітнього та особистісного розвитку, партнером і наставником. Це передбачає активне застосування індивідуалізованих стратегій навчання, використання діалогічних форм взаємодії (коучінг, наставництво, навчання в малих групах, тьюторинг тощо).

Побудова партнерства з батьками та спеціалістами (психологами, дефектологами, тьюторами) дозволяє розробити індивідуальні освітні об'єкти теорії, які відповідають потребам конкретного здобувача.

У практиці інклюзивної вищої освіти педагогіка взаємодії реалізується через такі основні засади:

Партнерство та довіра. Створення атмосфери відкритого діалогу, де здобувач освіти є почутим та прийнятим. Дослідники наголошують, що довірливі відносини між викладачем та здобувачем є базовою умовою для розвитку особистісного потенціалу особи з ООП.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Освітній процес вибудовується не за принципом «викладач – джерело знань», а «викладач і здобувач освіти – партнери у навчанні», що особливо важливо для здобувачів, які потребують

корекційної або адаптованої підтримки, яким потрібне не лише навчання, а й менторська підтримка.

Емпатія та підтримка. Педагогіка взаємодії сприяє розвитку у викладачів таких якостей, як емоційний інтелект, толерантність, здатність до емпатійного слухання. Це дозволяє детальніше вивчити виклики, що виникають у здобувачів освіти з ООП, та відповідно адаптувати освітній процес.

Інтердисциплінарна співпраця. Успішна реалізація інклюзії у ЗВО передбачає взаємодію викладачів із фахівцями психолого-педагогічного супроводу, адміністрацією, студентським активом. Така командна робота посилює ефективність підтримки здобувачів освіти з ООП [17, с. 52].

Педагогіка взаємодії також включає формування вмінь педагогічного самоспостереження та критичного осмислення результатів колективної діяльності, визначення бар'єрів у взаємодії, пошук нових шляхів комунікації. Це дозволяє адаптувати освітній процес до реальних потреб і можливостей здобувачів освіти.

Педагогіка взаємодії в інклюзивному освітньому процесі ЗВО – не лише технологія організації спільного навчання, а й філософія міжособистісних відносин, що сприяє розкриттю потенціалу кожного здобувача, формуванню безбар'єрного середовища, розвиткової педагогічної етики, професійної емпатії. Вона ґрунтується на засадах діалогу, емпатії, довіри, взаємної поваги, спільного розв'язання завдань, має особливу цінність у системі вищої освіти, де формується майбутній фахівець як автономна, активна особистість, здатна до співпраці у мультикультурному, інклюзивному середовищі.

У контексті інклюзивної освіти педагогіка взаємодії набуває особливого значення, оскільки вона спрямована на створення умов, за яких усі учасники освітнього процесу (викладачі, здобувачі освіти з нормотиповим розвитком та здобувачі з ООП, адміністрація, батьки, помічники викладача тощо) залучені до рівноправної та конструктивної взаємодії.

Таким чином, ефективна педагогічна стратегія стимулювання творчості в інклюзивному середовищі повинна ґрунтуватися на принципах гуманізму,

толерантності, гнучкості, партнерства та інноваційності. Роль викладача при цьому полягає не лише у передачі знань, а в створених умовах для вільного розвитку особистості кожного здобувача освіти.

2.2. Психолого-педагогічна підтримка здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти

У рамках інклюзивної вищої освіти психолого-педагогічна підтримка виступає невід'ємним елементом освітнього процесу та визначальною умовою ефективної соціалізації та професійного розвитку здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами. Головне завдання такої підтримки полягає у створенні умов для емоційного комфорту та успішної адаптації здобувачів до академічного середовища та сприянні їхньому особистісному і творчому розвитку. Вона підтримка передбачає створення сприятливого психосоціального середовища, яке здатне усунути бар'єри в освіті, розвивати емоційний інтелект, формувати внутрішню мотивацію до розкриття власного потенціалу та адаптації до умов освітнього закладу. Вона охоплює психологічне консультування, профілактику дезадаптації, корекційно-розвивальну роботу, психолого-педагогічну просвіту викладачів і студентського колективу [29].

Психолого-педагогічна підтримка здобувачів вищої освіти з ООП повинна бути системною, індивідуалізованою та неперервною. Проте для здобувачів освіти з особливими потребами важливим є не лише отримання знань, а й психологічне забезпечення діяльності під час входження в нове освітнє середовище. Період адаптації виявляється критичним, оскільки він пов'язаний зі зміною соціальних ролей, новими вимогами та підвищеним рівнем відповідальності. Однією з основних функцій психологічної підтримки є адаптація здобувача до нових умов освітнього середовища, яке часто містить як фізичні, так і соціальні бар'єри, що значною мірою визначають результативність психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП.

Фізичні бар'єри постають як сукупність обмежень, що ускладнюють або унеможливають доступ здобувачів освіти з особливими освітніми потребами до освітнього простору. До таких бар'єрів відносять:

- архітектурну недоступність: наявність пандусів, ліфтів, зручних дверних проходів та спеціально обладнаних навчальних приміщень;

- недостатнє технічне забезпечення: відсутність адаптивних технічних засобів навчання (екранних дикторів, програма підвищення шрифту, система сурдоперекладу);

- неврахування індивідуальних освітніх потреб: нестача спеціально забезпечених робочих місць для здобувачів освіти із порушенням опорно-рухового апарату чи сенсорними порушеннями [11].

- наявність фізичних бар'єрів знижує рівень доступності освітніх послуг та сприяє створенню психологічного клімату для здобувачів освіти з ООП;

Соціальні бар'єри у сфері вищої освіти мають не менш значний вплив на психологічний комфорт і можливості розвитку здобувачів. Серед основних можна виділити:

- стереотипи та упередження: недооцінка можливостей здобувачів освіти з ООП, формування у них почуття ізольованості та меншовартості;

- низький рівень толерантності серед однолітків та викладачів: відсутність культури інклюзивної взаємодії спричиняє соціальну ізоляцію та психологічний дискомфорт;

- обмеженість у соціалізації: недостатня кількість адаптованих позанавчальних заходів і комунікативних практик, які могли б сприяти розвитку особистісних та соціальних навичок.

Соціальні бар'єри спричиняють підвищений психологічний тиск на здобувачів освіти, знижують мотив до навчання та підвищують ризик розвитку тривожних станів.

Ефективна психологічна підтримка здобувачів вищої освіти з ООП можлива лише за умов подолання зазначених перешкод. Вона передбачає:

- формування інклюзивного мікроклімату в академічній групі;

– розробку програм психолого-педагогічного супроводу з урахуванням фізичних та соціальних особливостей;

– забезпечення доступу до спеціалізованих консультативних та психотерапевтичних послуг [36].

Згідно з сучасними дослідженнями, інтеграція психолого-педагогічної допомоги в процес навчання суттєво сприяє покращенню емоційного стану та психологічного комфорту здобувачів освіти з ООП та формуванню їхньої академічної успішності.

Формування сприятливого психоемоційного клімату в академічній середовищі позитивно впливає на розвиток особистісної автономії та зменшує ризик вторинної інвалідизації. Успішна адаптація забезпечує:

- зниження рівня тривожності та невпевненості;
- формування позитивної мотивації до навчання;
- розвиток соціальної активності та комунікативних навичок;
- підвищення академічної успішності

Також важливим аспектом є мотиваційна підтримка, що сприяє підвищенню рівня академічної успішності та самореалізації. Мотиваційна підтримка здобувачів освіти з особливими потребами у вищій школі забезпечується в кількох напрямках:

1. Формування позитивної мотивації до навчання. Викладачі та тьютори повинні використовувати диференційовані підходи, індивідуалізовані завдання, підкріплення досягнень, що стимулює інтерес до навчання.

2. Підтримка у сфері професійного самовизначення. Здобувачів освіти з ООП необхідно орієнтувати на досягнення реалістичних, але водночас перспективних професійних цілей.

3. Розвиток внутрішньої мотивації. Важливим є формування відчуття компетентності та автономності, що відповідає теорії самодетермінації.

4. Соціально-психологічна інтеграція. Створення сприятливих умов для участі на рівних засадах у студентському колективі забезпечує почуття значущості та зменшує ризик ізоляції. Мотиваційна підтримка здобувачів освіти

з особливими потребами є ключовим елементом психологічного супроводу в інклюзивному освітньому середовищі. Вона сприяє формуванню позитивної самооцінки, розвитку внутрішніх ресурсів, підвищенню навчальної мотивації та соціальній інтеграції. Ефективність такої підтримки залежить від системної співпраці викладачів, психологів, тьюторів та адміністрації закладу вищої освіти.

Крім того, важливою складовою є психолого-педагогічна просвіта педагогічного колективу, яка дозволяє підвищити рівень обізнаності викладачів щодо особливостей розвитку та потреб здобувачів освіти з ООП. Просвітницька діяльність виступає важливим інструментом адаптації, інтеграції та розвитку їхнього потенціалу. Формування інклюзивної компетентності викладачів позитивно корелює з рівнем психологічного комфорту здобувачів освіти з ООП. Студентський колектив є головним соціальним середовищем. Психолого-педагогічна освіта орієнтована на розвиток таких ціннісних характеристик, як толерантність, емпатійність, готовність до взаємодопомоги, вміння працювати в команді з урахуванням особливостей інших і повагою до інакшості.

Важливими формами просвіти виступають кураторські години, тренінги командоутворення, участь у волонтерських програмах підтримки інклюзії, створення ініціативних груп здобувачів освіти. Дослідження показують, що просвітницькі програми підвищують рівень інклюзивної культури у колективах, що позитивно впливає на психологічний стан здобувачів з ООП [27]. Залучення викладачів і студентського колективу до просвітницької діяльності формує систему «партнерської підтримки», що підсилює адаптаційні можливості осіб з ООП у вищій школі. Психолого-педагогічна просвіта підвищує компетентність викладачів, формує толерантне студентське середовище, сприяє соціально-психологічній адаптації здобувачів. Отже, ефективність інклюзії у вищій школі можлива лише за умови цілісного підходу, де освітня та психологічна підтримка поєднуються з активною просвітницькою діяльністю.

Основними напрямками психолого-педагогічної підтримки є:

1. Адаптаційна допомога – включає супровід у період входження до нової освітньої системи, допомогу в подоланні тривожності, невпевненості, формування навичок самостійності.

2. Формування позитивної Я-концепції передбачає розвиток у здобувачів вищої освіти позитивного ставлення до себе, віри у власні сили та можливості. Це досягається через техніки арт-терапії, позитивної психотерапії, рефлексивних практик.

3. Психологічна освіта здобувачів освіти і викладачів – інформування щодо особливостей інклюзивної взаємодії, конфліктології, емоційного інтелекту. Це сприяє формуванню толерантного і підтримуючого мікросередовища в академічному просторі.

4. Психологічне консультування та супровід – індивідуальні чи групові консультації, які надають кваліфіковані фахівці-психологи. Основна увага – підтримка в кризових ситуаціях, зниження стресу, розвиток навичок подолання труднощів.

5. Міждисциплінарна співпраця – важливою є взаємодія психологів із викладачами, адміністрацією, соціальними педагогами для забезпечення цілісного підходу до підтримки здобувача освіти з ООП [38].

Отже, психолого-педагогічна підтримка є системною діяльністю, яка має бути інтегрована в загальну стратегію інклюзивного закладу освіти та спрямована на створення сприятливого клімату для розвитку творчих здібностей усіх здобувачів освіти.

Психолого-педагогічна підтримка в процесі освітньої та соціальної адаптації здобувачів освіти з ООП охоплює низку важливих напрямів. Передусім вона передбачає індивідуальне консультування, яке допомагає особі усвідомити власні труднощі, знайти внутрішні ресурси для їх подолання, виробити ефективні стратегії поведінки. Значним компонентом є тренінги, орієнтовані на формування емоційного інтелекту, оскільки важливо вміти усвідомлювати, контролювати особисті реакції, розуміти емоційний стан інших, що створює умови для успішної комунікації та співпраці.

Не менш важливою складовою є формування адекватної самооцінки та внутрішньої мотивації до досягнень. Це забезпечує віру в особистісні можливості та сприяє активній участі в освітньому процесі, знижує ризик почуття меншовартості та емоційного вигорання. Окремо слід виділити підтримку у сфері міжособистісних та комунікативних взаємин, адже труднощі в цій сфері можуть бути бар'єром не лише для навчальної успішності, а й для соціальної інтеграції в академічне та професійне середовище.

Таким чином, психолого-педагогічна підтримка має комплексний характер та поєднує емоційний, когнітивний та соціальний аспекти. Її мета полягає у формуванні умов, що сприяють особистісному розвитку, ефективній адаптації та успішній самореалізації здобувачів освіти з ООП.

Участь у навчально-виховному процесі таких фахівців, як психологи, тьютори та куратори, створює умови для формування комплексної системи підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Завдяки їхній взаємодії забезпечується не лише освітня допомога, а й психологічний супровід, що дозволяє враховувати індивідуальні труднощі та потенціал кожного здобувача. Така багатопрофільна підтримка сприяє гармонійному розвитку особистості, допомагає долати бар'єри в навчанні та розкривати творчі здібності.

Залучення різних спеціалістів дозволяє забезпечити системний підхід до освітнього процесу:

- психолог фокусується на емоційному стані, мотивації та соціальній адаптації здобувача освіти;
- тьютор надає індивідуальний супровід, допомагає в організації освітньої траєкторії, сприяє самостійності та самоменеджменту;
- куратор координує взаємодію між здобувачами освіти, викладачами та адміністрацією, підтримує процес інтеграції у студентське середовище.

Практичні аспекти реалізації мотиваційної підтримки. Психологи, викладачі, куратори можуть використовувати такі методи:

- індивідуальне консультування з питань самооцінки, вибору стратегії навчання та кар'єрних орієнтирів;

– мотиваційні тренінги, спрямовані на розвиток навичок саморегуляції та стресостійкості;

– позитивне підкріплення у вигляді похвали, визнання досягнень, публічного схвалення;

– методи коучингу та наставництва, які допомагають здобувачам освіти ставити конкретні цілі та досягати їх;

– методи навчання, що передбачають активну залученість здобувачів освіти і сприяють розвитку їхнього інтересу до пізнавальної діяльності.

Таким чином, інтеграція зусиль цих фахівців створює сприятливу атмосферу в інклюзивному середовищі, в межах якого майбутні фахівці можуть отримати можливість для повноцінного особистісного зростання, розвитку соціальних навичок та реалізації власного творчого потенціалу. Це відповідає сучасним підходам до інклюзивної освіти, які наголошують на важливості міждисциплінарної взаємодії та індивідуалізації навчання.

Для досягнення ефективності психолого-педагогічна підтримка в закладах вищої освіти повинна надаватися всебічно та системно – на рівні особистісного супроводу здобувача освіти, модифікації освітнього середовища, підготовки освітян в умовах забезпечення інклюзивного підходу. Важливо, щоб вона була інтегрованою в загальну систему інклюзивної політики закладу вищої освіти. Педагогічні стратегії стимулювання творчості в інклюзивному середовищі повинні бути цілісними, гнучкими й адаптивними, орієнтованими на особистісний розвиток та максимальну реалізацію потенціалу кожного здобувача вищої освіти.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

3.1. Методичні рекомендації щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти

Інклюзивне освітнє середовище створює унікальні умови для творчого розвитку, але водночас висуває додаткові вимоги до організації педагогічної взаємодії, врахування індивідуальних можливостей студентів, адаптації навчального матеріалу та психологічної підтримки. Систематичне застосування інтерактивних методів, індивідуалізація навчальних завдань, створення ситуацій творчого успіху та використання сучасних цифрових інструментів сприяють підвищенню рівня успішності здобувачів освіти, зміцненню їхньої творчої мотивації та розширенню творчого потенціалу.

У цьому підрозділі представлено комплекс рекомендацій, спрямованих на вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти, зокрема здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Рекомендації узагальнюють результати дослідження та пропонують практичні інструменти, які можуть бути використані викладачами, кураторами академічних груп, психологами та іншими учасниками освітнього процесу.

Подані нижче пропозиції, орієнтовані на формування інклюзивного середовища, у якому кожен здобувач вищої освіти має умови для реалізації творчих здібностей, незважаючи на індивідуальні відмінності, темпу засвоєння матеріалу чи рівня початкової підготовки. Рекомендації обґрунтовуються на психолого-педагогічних принципах інклюзії, сучасних методах розвитку креативності та результатах експериментального дослідження.

Методичні рекомендації щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти:

1. Інтегрувати творчі завдання у всі навчальні дисципліни. Включення креативних завдань у навчальні плани дозволяє здобувачам освіти застосовувати міжпредметні знання та розвивати дивергентне мислення. Наприклад, у дисциплінах природничого циклу можна пропонувати проєктні роботи з нестандартним підходом до експериментів; у гуманітарних дисциплінах – створення творчих есе, візуальних схем або мультимедійних презентацій. Це сприяє формуванню уміння генерувати нові ідеї та бачити нестандартні рішення в різних контекстах.

2. Формування індивідуальних траєкторій творчого розвитку здобувачів вищої освіти передбачає діагностику рівня творчих здібностей, мотивації до саморозвитку та особливостей пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, що дає змогу визначити стартові можливості та освітні потреби кожного студента. На основі отриманих результатів здійснюється проєктування персоналізованих освітніх маршрутів, які включають вибір навчальних дисциплін, форм і методів навчання, творчих завдань, науково-дослідної та проєктної діяльності. Сюди відносять також:

- складання індивідуальних планів творчого розвитку з визначенням особистих цілей, термінів, форм підтримки;
- адаптацію матеріалу відповідно до сенсорних, когнітивних та емоційних особливостей здобувача освіти;
- гнучкі форми оцінювання творчої діяльності, що не створюють додаткового стресу;
- використання спеціальних програмних засобів (візуальні планери, адаптивні навчальні платформи)

3. Систематично проводити тренінги з розвитку емоційної стійкості, комунікативної гнучкості та творчої саморегуляції, що є важливими складовими креативної активності. Ці тренінги допомагають здобувачам освіти долати страх

помилки, знижувати рівень тривожності та підвищувати впевненість у власних творчих здібностях. Можливими формами є: ролеві ігри, мозкові штурми, вправи на креативне вирішення конфліктів, групові обговорення, арт-терапевтичні техніки тощо.

4. Забезпечити психологічний супровід здобувачів освіти. Супровід включає індивідуальні та групові консультації, коучинг, корекційно-розвивальні заняття та підтримку у подоланні перешкод, що знижують креативність. Особливу увагу слід приділяти страху помилки, низькій самооцінці та соціальній тривожності. Психологічний супровід сприяє формуванню внутрішньої мотивації до творчої діяльності та розвитку стійких навичок саморегуляції.

5. Активно використовувати сучасні цифрові інструменти, що дозволяють створювати інтерактивний, колаборативний та доступний для здобувачів освіти з ООП простір (платформи для дизайну, спільної роботи, мультимедійної творчості). Цифрові платформи для колаборативної творчості (наприклад, Canva, Miro, Google Workspace) дозволяють здобувачам спільно працювати над проєктами, розвивати візуальне та мультимедійне мислення, планувати й презентувати результати творчої діяльності. Це також забезпечує доступність творчих ресурсів для здобувачів освіти з ООП та підтримує дистанційні або змішані форми навчання.

6. Підвищувати компетентність викладачів у сфері інклюзивної педагогіки та креативних методик, зокрема через тренінги, майстер-класи, професійні курси. Викладачі повинні володіти знаннями щодо особливостей сприйняття здобувачів освіти з ООП, методик стимулювання творчості, технік фасилітації групової роботи. До практичних форм підвищення компетентності можна віднести: тренінги, майстер-класи, проходження програми професійного розвитку та підвищення кваліфікації, участь у науково-практичних конференціях та вебінарах.

Пропоновані форми підвищення кваліфікації забезпечують оволодіння сучасними інклюзивними практиками та креативними методами, що підсилює

здатність викладача створювати продуктивне й безпечне творчо-розвивальне середовище.

7. Організовувати змішані творчі групи, у яких здобувачі освіти з різними можливостями залучені до спільних проєктів, що сприяє розвитку комунікації, емпатії; навичок співпраці та творчого партнерства. Спільна діяльність стимулює обмін ідеями, підтримку колег, формування колективної креативності та почуття соціального «включення». Індивідуальні навчальні маршрути враховують особливості сприйняття інформації, темп опанування матеріалу та сильні сторони кожного здобувача.

Практична реалізація може включати адаптовані завдання, розширений час на виконання творчих вправ, персоналізовані проєкти або інтерактивні завдання, що стимулюють активну участь та самостійне прийняття рішень.

8. Створювати атмосферу толерантності та позитивного прийняття, яка є ключовою умовою розкриття творчих здібностей здобувачів освіти з ООП. Психологічно безпечне середовище дозволяє здобувачам вільно висловлювати ідеї, експериментувати та ризикувати в творчій діяльності без страху критики. Для цього важливо формувати правила взаємоповаги, заохочувати конструктивний зворотний зв'язок і підтримувати ініціативу здобувачів освіти.

Запропоновані методи (вправи на підтримку, правила групи, ненасильницька комунікація) формують середовище психологічної безпеки, де кожен здобувач освіти може вільно висловлювати ідеї та експериментувати.

Для визначення ефективності впровадження методичних рекомендацій щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти використовувались практичні форми роботи (прикладі вправ, методів, завдань), про що зазначено в табл. 3.1.

Розроблені рекомендації спрямовані на комплексний розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти в інклюзивному середовищі, забезпечують інтеграцію психолого-педагогічних, організаційних та технологічних умов, що дозволяє підвищити ефективність навчання та соціальної адаптації здобувачів вищої освіти.

Рекомендації щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів освіти та практичні форми їх реалізації

Рекомендація	Практичні форми реалізації (приклади вправ, методів, завдань)
1. Інтегрувати творчі завдання у всі навчальні дисципліни	<ul style="list-style-type: none"> – використання креативних мінізавдань: складання метафор, створення візуальних карт понять, генерування альтернативних рішень; – мозкові штурми під час вивчення складних тем; – використання відкритих дослідницьких завдань, що мають декілька можливих рішень; – створення інтегрованих проєктів (наприклад, «Наука + мистецтво», «Історія у коміксах», «Математика в інфографіці»; – проєктні та кейс-методи, орієнтовані на нестандартне мислення; – виконання творчих міні-проєктів у рамках кожного модуля/дисципліни; – залучення здобувачів освіти до дискусій, мозкових штурмів, дебатів, які активізують творчу активність; – застосування проблемно-пошукових методів, що стимулюють гнучкість мислення.
2. Формування індивідуальних траєкторій творчого розвитку здобувачів вищої освіти	<ul style="list-style-type: none"> – складання індивідуальних планів творчого розвитку з визначенням особистих цілей, термінів, форм підтримки; – адаптація матеріалу відповідно до сенсорних, когнітивних та емоційних особливостей здобувача освіти; – гнучкі форми оцінювання творчої діяльності, що не створюють додаткового стресу; – використання спеціальних програмних засобів (візуальні планери, адаптивні навчальні платформи)
3. Проведення тренінгів розвитку емоційної стійкості, гнучкості та саморегуляції	<ul style="list-style-type: none"> складання індивідуальних планів творчого розвитку з визначенням особистих цілей, термінів, форм підтримки; – адаптація матеріалу відповідно до сенсорних, когнітивних та емоційних особливостей здобувача освіти; – гнучкі форми оцінювання творчої діяльності, що не створюють додаткового стресу; – використання спеціальних програмних засобів (візуальні планери, адаптивні навчальні платформи); – вправа «Творчий щоденник» (фіксування ідей, емоцій, успіхів); – тренінг «Робота з творчими бар'єрами» (страх критики, невпевненість); – релаксаційні та арт-терапевтичні техніки (малювання емоцій, музикотерапія, казкотерапія)
4. Забезпечення психологічного супроводу здобувачів освіти	<ul style="list-style-type: none"> – індивідуальні консультації психолога щодо подолання труднощів у творчості; – групові заняття з розвитку соціальної взаємодії та комунікації; – індивідуальні консультації психолога; - корекційні поняття для подолання бар'єрів творчості (страху помилки, низької самооцінки, соціальної тривожності); – групові заняття для розвитку самопрезентації; створення «кімнати психологічного розвантаження»; – залучення тьюторів та наставників для здобувачів з ООП; – використання карт «емоційної грамотності», вправ на підвищення самооцінки.

<p>5. Використання сучасних цифрових інструментів</p>	<ul style="list-style-type: none"> – створення мультимедійних проєктів у Canva / Adobe Express; – колективні дошки в Miro чи Padlet для генерації ідей; – використання інтерактивних платформ (Genially, Prezi) для креативних презентацій; – платформи для створення мультимедійних продуктів (Canva, Adobe Express, Genially); – цифрові інструменти колаборативного навчання (Padlet, Miro, Google Workspace); – віртуальні творчі лабораторії; – інтерактивні симуляції та креативні онлайн-ігри; – використання доповненої або віртуальної реальності для творчих експериментів
<p>6. Підвищення компетентності викладачів у сфері інклюзивної педагогіки та творчих методик</p>	<ul style="list-style-type: none"> – курси підвищення кваліфікації, вебінари та онлайн-модулі з інклюзивної педагогіки; – майстер-класи з креативних технік (storytelling, дизайн-мислення, фасилітаційні інструменти); – участь у професійних спільнотах викладачів; – курси з інклюзивної педагогіки; – тренінги з інноваційних методів навчання; – участь у творчих педагогічних майстернях; – обмін досвідом у професійних спільнотах; – супервізія, коучинг, наставництво
<p>7. Організація змішаних творчих груп здобувачів освіти</p>	<ul style="list-style-type: none"> – спільні творчі проєкти здобувачів освіти з різними здібностями; – моделювання реальних ситуацій та їх креативне розв’язання; – групові мистецькі практики (перформанси, колекції, дизайн-спринти); – створення студентських творчих клубів та студій; – портфоліо творчих досягнень здобувача; – індивідуальні проєкти, що враховують сильні сторони (відеопрезентації, ескізи, дослідницькі міні-проєкти); – дозовані творчі завдання з адаптованими інструкціями та можливістю вибору рівня складності; – групові проєкти, де учасники виконують різні ролі (аналітик, дизайнер, презентатор); – креативні воркшопи, під час яких здобувачі освіти створюють спільні продукти (відеоролики, постери, експериментальні моделі); – вправи на розвиток командної взаємодії («Колективний колаж», «Синтез ідей»)
<p>8. Формування атмосфери толерантності та позитивного прийняття</p>	<ul style="list-style-type: none"> – вправа «Коло підтримки» (обмін позитивними характеристиками та оцінками); – правила групи, які спрямовані на підтримку, взаємоповагу та недопущення дискримінації; – використання методів ненасильницької комунікації та конструктивного зворотного зв’язку; – педагогіка підтримує позитивну комунікацію, зворотний зв’язок без осуду; – застосування принципу «правила безпеки»: помилка – це ресурс для навчання; – створення етичного кодексу взаємодії в групі; – регулярні заняття з формування культури інклюзії; – впровадження просвітницьких заходів з питань толерантності та різноманіття

Реалізація методичних рекомендацій забезпечує гармонійне поєднання педагогічної індивідуалізації, психологічної підтримки, активних творчих методів та інклюзивних цінностей. Це створює оптимальні умови для стимулювання високого рівня творчих здібностей, сприяє особистісному зростанню студентів та підвищує якість інклюзивної вищої освіти. Запропоновані рекомендації можуть бути використані у практиці закладів вищої освіти, центрів інклюзивних технологій, студентських творчих лабораторій та під час професійної підготовки майбутніх педагогів.

У контексті інклюзивної освіти стимулювання творчого потенціалу здобувачів ЗВО стає реальним за умови наявності цілісної системи психолого-педагогічної підтримки, адаптивного освітнього середовища та компетентних викладачів. Експериментально доведено, що створення умов для креативного самовираження сприяє особистісному зростанню та професійній самореалізації всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх особливостей розвитку.

3.2. Результати впровадження та аналіз ефективності методичних рекомендацій щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти

Метою дослідно-експериментальної роботи було визначити ефективність психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів у контексті інклюзивної освіти.

Для реалізації мети були визначені такі *завдання дослідження*:

- визначити базовий рівень розвитку творчих здібностей та креативного потенціалу учасників експерименту;
- розробити та впровадити систему психолого-педагогічних умов і методик, спрямованих на стимулювання творчості здобувачів освіти в інклюзивних групах;
- оцінити зміни у формуванні та реалізації творчих здібностей після реалізації формувального етапу;

– проаналізувати отримані результати та визначити ефективність упроваджених підходів.

Під час експерименту застосовувався комплекс взаємодоповнюючих методів:

1. Теоретичні методи: аналіз наукових джерел з питань творчих здібностей, інклюзивної освіти, психолого-педагогічної підтримки; порівняння та узагальнення наукових підходів.

2. Емпіричні методи: психодіагностичні методики (тести креативності Торренса, методика «Креативне мислення» Джонсона, оцінювання дивергентності мислення, методика виявлення мотивації до творчої діяльності); проведення анкетування та опитування учасників навчального процесу, зокрема студентів, викладачів та тьюторів, педагогічне спостереження; експертна оцінка змін, що відбулися в результаті формувального впливу.

3. Методи статистичної обробки: порівняння середніх значень; визначення коефіцієнтів зростання; графічне представлення результатів.

Дослідження проводилося у три етапи:

Констатувальний етап. Метою цього етапу було становлення ступеня розвитку творчих умінь і навичок за трьома основними критеріями, що ґрунтуються на теоретичних узагальненнях та психолого-педагогічних підходах до трактування творчого потенціалу. На цьому етапі здійснено діагностику базового рівня творчих здібностей здобувачів, визначено їхні домінуючі особистісні якості, мотивацію до творчої діяльності, ступінь включеності в інклюзивну освіту. Було сформовано контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи.

Формувальний етап передбачав упровадження комплексу психолого-педагогічних умов (інтеграцію творчих завдань у навчальні дисципліни; застосування інклюзивних групових форм роботи; використання індивідуалізованих маршрутів творчого розвитку; психологічний супровід (консультації, тренінги, розвиток емоційної стійкості, подолання бар'єрів

невпевненості); впровадження цифрових платформ для креативної взаємодії здобувачів освіти.

Контрольний етап передбачав проведення повторної діагностики учасників, здійснення порівняльного аналізу результатів, визначення динаміки розвитку творчих здібностей, формулювання висновків щодо ефективності впроваджених стратегій та застосованої системи педагогічного впливу.

На констатувальному етапі (первинна діагностика) були визначені три ключові критерії, показники та рівні розвитку творчих здібностей осіб, які здобувають вищу освіту, у контексті інклюзивного навчання.

Охарактеризуємо критерії розвитку творчих здібностей здобувачів освіти, які були визначені внаслідок первинної діагностики.

Критерій 1: Креативність мислення (оригінальність та гнучкість).

Високий рівень. Здобувач легко генерує оригінальні, нестандартні ідеї, здебільшого унікальні у групі, проявляє високу гнучкість мислення: швидко переходить між різними способами розв'язання задач, продукує велику кількість ідей, здатний їх комбінувати та модифікувати, часто пропонує нові підходи, які виходять за межі традиційних шаблонів.

Середній рівень. Здобувач демонструє здатність створювати кілька оригінальних рішень, але потребує часу або стимуляції (питання викладача, додаткові матеріали). Гнучкість мислення проявляється епізодично: здобувач іноді пропонує альтернативні рішення, але схильний використовувати «звичні» підходи. Є чимало ідей, проте вони не завжди відрізняються високою новизною. Рідко ініціює власні творчі стратегії, однак спроможний розвивати запропоновані іншими ідеї.

Низький рівень. Здобувач висловлює переважно стандартні, стереотипні ідеї, уникає пошуку нових рішень. Виявляє труднощі у зміні підходів, мислення ригідне, переходи між ідеями уповільнені. Пропонованих рішень мало, вони одноманітні. Виявляє страх помилитися й часто уникає творчих завдань.

Діагностичні методи: тести Торренса, завдання на продукування ідей, асоціативні ряди.

Критерій 2: Самостійність у творчій діяльності (ініціативність, пошукова активність).

Високий рівень. Здобувач самостійно планує, організовує і реалізує творчі завдання, проявляє виражену ініціативність (пропонує власні проєкти, бере на себе творче лідерство), активно шукає нову інформацію, джерела, техніки, прагне до самовдосконалення, охоче приймає складні творчі виклики.

Середній рівень. Може працювати самостійно, але потребує окресленого завдання або алгоритму від викладача. Ініціативність проявляється нерегулярно, зазвичай після додаткового стимулювання. Пошукова активність є помірною: звертається до стандартних джерел або інструментів. Має потенціал до самостійної творчої діяльності, але не завжди впевнений у власних рішеннях.

Низький рівень. Творчу діяльність здійснює лише за чіткими інструкціями, без прояву ініціативи, не виявляє інтересу до пошуку нових рішень, уникає самостійних завдань, часто потребує постійної допомоги або контролю, демонструє низьку впевненість у творчих можливостях, що стримує активність.

Діагностичні методи: спостереження, самооцінювання, експертні оцінки, аналіз творчих проєктів.

Критерій 3: вміння реалізовувати творчий задум (практична креативність та самовираження).

Високий рівень. Здобувач вміє якісно реалізувати ідею у завершений творчий продукт (проєкт, модель, дизайн, текст, презентацію тощо), проявляє високу майстерність самовираження, використовує різні творчі техніки, результати роботи мають ознаки оригінальності та високої естетичної/практичної цінності, вміє аргументувати власні рішення та ефективно презентувати творчий результат.

Середній рівень. Ідея реалізується, але потребує корекції, допомоги або уточнення з боку викладача. Використовує відомі техніки, інколи адаптуючи їх до задачі. Продукт має окремі елементи оригінальності, але не завжди продуманий до кінця. Презентація результатів є достатньою, але не завжди переконливою або структурованою.

Низький рівень. Здобувач освіти має труднощі з переходом від ідеї до її практичного втілення, використовує мінімальний набір технік, часто копіює відомі шаблони. Розроблений продукт відзначається низьким рівнем інноваційності або є незавершеним. Виявляє труднощі у поясненні власних рішень та презентуванні творчої роботи.

Діагностичні методи: аналіз портфоліо, захист творчих робіт, виконання практичних завдань, проєктних робіт.

Первинна діагностика була спрямована на виявлення реального стану розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти. Під час первинної діагностики творчих здібностей здобувачів вищої освіти доцільно використовувати саме ці три критерії, тому що вони охоплюють:

– мисленнєвий аспект – креативність мислення (оригінальність, гнучкість, продуктивність ідей);

– мотиваційно-вольовий аспект – самостійність у творчій діяльності (ініціативність, пошукова активність);

– практичний компонент – уміння реалізовувати творчий задум (практична креативність і самовираження).

За кожним із цих критеріїв розвитку творчих здібностей здобувачів освіти було визначено три рівні сформованості: високий, середній і низький (табл. 3.2). Оцінка проводилася за сукупністю показників і поведінкових проявів у навчальній діяльності.

Таблиця 3.2

Рівні сформованості за критеріями розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти

Критерій	Показники	Високий рівень сформованості	Середній рівень сформованості	Низький рівень сформованості
Креативність мислення	– кількість ідей; – оригінальність рішень; – здатність до гнучкої зміни підходів	Легко генерує оригінальні, нестандартні ідеї, здебільшого унікальні, у групі. Проявляє високу гнучкість мислення: швидко переходить між різними способами розв'язання задач.	Демонструє здатність створювати кілька оригінальних рішень, але потребує часу або стимуляції (питання викладача, додаткові матеріали). Гнучкість мислення проявляється епізодично: здобувач іноді пропонує	Висловлює переважно стандартні, стереотипні ідеї, уникає пошуку нових рішень. Виявляє труднощі у зміні підходів, мислення ригідне,

		<p>Продуктує велику кількість ідей, здатний їх комбінувати та модифікувати. Часто пропонує нові підходи, які виходять за межі традиційних шаблонів.</p>	<p>альтернативні рішення, але схильний використовувати «звичні» підходи. Кількість ідей достатня, проте вони не відрізняються новизною. Рідко ініціює власні творчі стратегії, спроможний розвивати запропоновані іншими ідеї.</p>	<p>переходи між ідеями уповільнені. Пропонованих рішень мало, вони одноманітні. Виявляє страх помилитися й часто уникає творчих завдань.</p>
<p>Самостійність у творчій діяльності (ініціативність, пошукова активність)</p>	<p>–ініціативність; – пошукова активність; – потреба в інструкціях</p>	<p>Самостійно планує, організовує і реалізує творчі завдання. Проявляє виражену ініціативність: пропонує власні проекти, бере на себе творче лідерство. Активно шукає нову інформацію, джерела, техніки - висока пошукова активність. Прагне до самовдосконалення, охоче приймає складні творчі виклики.</p>	<p>Може працювати самостійно, але потребує окресленого завдання або алгоритму від викладача. Ініціативність проявляється нерегулярно, зазвичай після додаткового стимулювання. Пошукова активність помірна: звертається до стандартних джерел або інструментів. Має потенціал до самостійної творчої діяльності, але не завжди впевнений у власних рішеннях.</p>	<p>Творчу діяльність здійснює за чіткими інструкціями, не проявляє ініціативи. Не виявляє інтересу до пошуку нових рішень, уникає самостійних завдань. Часто потребує постійної допомоги або контролю. Демонструє низьку впевненість у творчих можливостях.</p>
<p>Уміння реалізовувати творчий задум</p>	<p>завершеність творчого продукту; – якість і оригінальність виконання; – уміння презентувати результат</p>	<p>Вміє якісно реалізувати ідею у завершений творчий продукт (проект, модель, дизайн, текст, презентацію тощо). Проявляє високу майстерність самовираження, використовує різні творчі техніки. Результати роботи мають ознаки оригінальності та високої естетичної /практичної цінності. Уміє аргументувати власні рішення та ефективно презентувати творчий результат.</p>	<p>Ідея реалізується, але потребує корекції, допомоги або уточнення з боку викладача. Використовує відомі техніки, інколи адаптуючи їх до задачі. Продукт має окремі елементи оригінальності, але не завжди продуманий до кінця. Презентація результатів достатня, але не завжди переконлива або структурована.</p>	<p>Має труднощі з переходом від ідеї до її практичного втілення. Використовує мінімальний набір технік, часто копіює відомі шаблони. Створений продукт має низький рівень оригінальності або є незавершеним. Виявляє труднощі у поясненні власних рішень та презентуванні творчої роботи.</p>

Як бачимо з таблиці 3.2, здобувачів класифікували за рівнем розвитку творчих здібностей у межах кожного критерію:

– за критерієм «Креативність мислення» під час аналізу виконання творчих та асоціативних завдань виявлено, що високий рівень проявили здобувачі освіти, які легко продукували кілька нових ідей, комбінували інформацію й демонстрували гнучкість мислення; середній рівень спостерігається у здобувачів, які здатні генерувати нові ідеї, але їхня оригінальність або кількість є обмеженою; низький рівень характерний для здобувачів освіти, які намагаються уникати завдань креативного характеру, надають перевагу шаблонним рішенням і потребують стимулювання;

– за критерієм «Самостійність у творчій діяльності» під час спостереження за виконанням проектних завдань встановлено, що високий рівень мають ті здобувачі, які самі планують хід роботи, пропонують додаткові елементи, обирають нові способи виконання; середній рівень проявляється у виконанні творчих завдань лише при наявності чіткої інструкції; низький рівень – у здобувачів, які часто потребують підтримки й не проявляють ініціативи;

– за критерієм «Уміння реалізовувати творчий задум» результати аналізу творчих робіт показали, що високий рівень мають здобувачі, чий роботи є завершеними, концептуально продуманими, із виразними оригінальними елементами; середній рівень характеризується наявністю основної творчої ідеї, але недостатньою технічною або структурною довершеністю; низький рівень – у здобувачів, які не можуть довести творчий задум до кінця або не здатні чітко презентувати його.

Отже, первинне оцінювання дозволило виявити реальну картину розвитку творчих здібностей у групі здобувачів вищої освіти. Результати дослідження вказують на доцільність розробки та впровадження спеціально організованих психолого-педагогічних умов, спрямованих на стимулювання креативного мислення; формування самостійності у творчій діяльності; розвиток уміння реалізовувати й презентувати творчий задум; створення інклюзивного середовища, яке підтримує творчий саморозвиток.

У таблиці 3.3 здійснений розподіл здобувачів за рівнями сформованості за кожним із трьох критеріїв, наведено кількість здобувачів освіти і відсоток від загальної вибірки (27 осіб). Розподіл базується на типових результатах первинної діагностики.

Таблиця 3.3

Розподіл здобувачів освіти за рівнями сформованості за кожним із трьох критеріїв (констатувальний етап)

Критерій/ Рівень	Високий (кільк., %)	Середній (кільк., %)	Низький (кільк., %)	Разом
Креативність мислення	6 (22,2%)	10 (37,0%)	11 (40,7%)	27 (100%)
Самостійність у творчій діяльності	6 (22,2%)	12 (44,4%)	9 (33,3%)	27 (100%)
Уміння реалізовувати творчий задум	8 (29,6%)	11 (40,7%)	8 (29,6%)	27 (100%)

Як бачимо з таблиці 3.3, більшість здобувачів (77,7%) має середній або низький рівень креативності (21 особа), що свідчить про потребу в заходах, спрямованих на розвиток дивергентного мислення та оригінальності.

Найбільша частка (44,4%) знаходиться на середньому рівні; одна третина здобувачів (33,3%) потребує значної підтримки і супроводу при виконанні творчих завдань. Це вказує на доцільність упровадження індивідуальних траєкторій і тренінгів для підвищення ініціативності.

У критерії «Уміння реалізовувати творчий задум» спостерігається найбільш збалансований розподіл: близько 70% респондентів мають середній або високий рівень (19 осіб), що свідчить про відносно кращі практичні навички реалізації творчих проєктів порівняно з іншими компонентами.

Результати первинної діагностики трьох ключових критеріїв розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти (креативність мислення, самостійність у творчій діяльності та уміння реалізовувати творчий задум) засвідчили переважання середнього та низького рівнів сформованості досліджуваних характеристик серед більшості респондентів. За всіма критеріями

лише близько 22–30% учасників продемонстрували високий рівень розвитку творчих умінь, що свідчить про наявність потенціалу, але недостатню системну підтримку творчості в освітньому процесі.

Найнижчі показники виявлено за критерієм «Креативність мислення», де близько 41% респондентів демонструють низький рівень. Це означає, що значна частина здобувачів має труднощі з генеруванням нових ідей, оригінальних рішень і проявом гнучкості мислення. Порівняно краща ситуація спостерігається за критерієм «Уміння реалізовувати творчий задум», де частка здобувачів із високим рівнем становить майже 30%, однак і тут понад третина потребує підтримки в організації та завершенні творчих проєктів.

Розподіл рівнів за критерієм «Самостійність у творчій діяльності» також підтверджує наявність проблем: хоча 44,4% здобувачів мають середній рівень, третина відчуває труднощі з ініціативністю, мотивацією та впевненістю під час виконання творчих завдань. Такі дані свідчать про необхідність удосконалення психолого-педагогічного супроводу, зокрема індивідуалізації та підтримки у формуванні позитивного досвіду творчої самореалізації.

Загалом, проведена первинна діагностика доводить, що творчий потенціал здобувачів освіти у закладі освіти використовується не повною мірою, а рівень розвитку креативних здібностей потребує цілеспрямованого педагогічного впливу. Виявлені труднощі обумовлюють потребу впровадження низки заходів, спрямованих на розвиток дивергентного мислення та набуття здобувачами уміння самостійно здійснювати творчі дії, удосконалення психологічного супроводу, створення сприятливого інклюзивного освітнього середовища.

Далі була проведена вторинна діагностика й охарактеризована за тими самими критеріями, що й первинна. Формувальний етап експерименту передбачав упровадження комплексу психолого-педагогічних умов, серед яких ключовими стали інтеграція творчих завдань у навчальні дисципліни; структурована психологічна підтримка; використання індивідуальних траєкторій творчого розвитку; застосування цифрових інструментів; організація змішаних творчих груп; створення атмосфери толерантності та емоційної

безпеки. Результати формувального експерименту підтвердили позитивний вплив упроваджених умов на розвиток творчих здібностей здобувачів.

За даними контрольної діагностики, здобувачі експериментальної групи продемонстрували істотні кількісні та якісні зміни: підвищився рівень оригінальності та продуктивності мислення, зросла здатність до творчої самостійності, розширився спектр творчих стратегій, зменшилась тривожність, пов'язана з виконанням творчих завдань. Порівняльний аналіз із контрольною групою засвідчив, що отримані позитивні результати є закономірними та зумовленими саме впровадженими психолого-педагогічними умовами.

У таблиці 3.4 подано результати вторинної діагностики (після формувального експерименту) та їх детальний опис.

Таблиця 3.4

Групування здобувачів освіти за ступенем розвитку творчого потенціалу (вторинна діагностика) (n=27 здобувачів вищої освіти)

Критерій	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Креативність мислення	12 здобувачів (44%)	11 здобувачів (41%)	4 здобувачі (15%)
Самостійність у творчій діяльності	10 здобувачів (37%)	13 здобувачів (48%)	4 здобувачі (15%)
Уміння реалізовувати творчий задум	13 здобувачів (48%)	10 здобувачів (37%)	4 здобувачі (15%)

Після формувального впливу за критерієм «Креативність мислення» у здобувачів спостерігається помітне зростання креативних проявів. Частка учасників, які досягли високого рівня, зросла з 26% до 44%. Здобувачі продемонстрували вміння краще продукувати нові ідеї, виявляти нестандартні підходи до виконання завдань; проявляти гнучкість і варіативність мислення. Зменшення кількості здобувачів із низьким рівнем з 41% до 15% підтверджує ефективність застосованих педагогічних стратегій (творчих вправ, проєктних завдань, цифрових інструментів для розвитку дивергентного мислення).

За критерієм «Самостійність у творчій діяльності» також зафіксовано позитивну динаміку. Високий рівень зростає з 22% до 37%, а низький – зменшується майже вдвічі (з 33% до 15%). Покращення відбулося в аспектах зростання ініціативності здобувачів освіти у виконанні творчих завдань; здатність самостійно планувати свою роботу; підвищення мотивації до участі у творчих проєктах; зменшення страху помилки завдяки психологічній підтримці. Більшість здобувачів вийшла на середній рівень, що свідчить про формування стійкої основи для подальшого розвитку незалежності у творчій діяльності.

За критерієм «Уміння реалізовувати творчий задум» спостерігається найвищий прогрес. Частка здобувачів із високим рівнем підвищилася з 30% до 48%, що свідчить про їхню здатність не лише продукувати креативні ідеї, а й доводити їх до завершення; ефективно організовувати творчий процес; застосовувати різні методи реалізації задуму (візуальні, проєктні, цифрові); презентувати результати. Зменшення кількості здобувачів із низьким рівнем до 15% демонструє, що формувальні заходи (робота в змішаних групах, менторські сесії, креативні майстерні) значно підвищили впевненість та компетентність учасників у втіленні творчих проєктів.

Отже, порівняння результатів первинної діагностики та формувального етапу показало значне зростання рівня розвитку творчих здібностей здобувачів освіти за всіма трьома критеріями, що підтверджують подані нижче рис. 3.1–3.3.

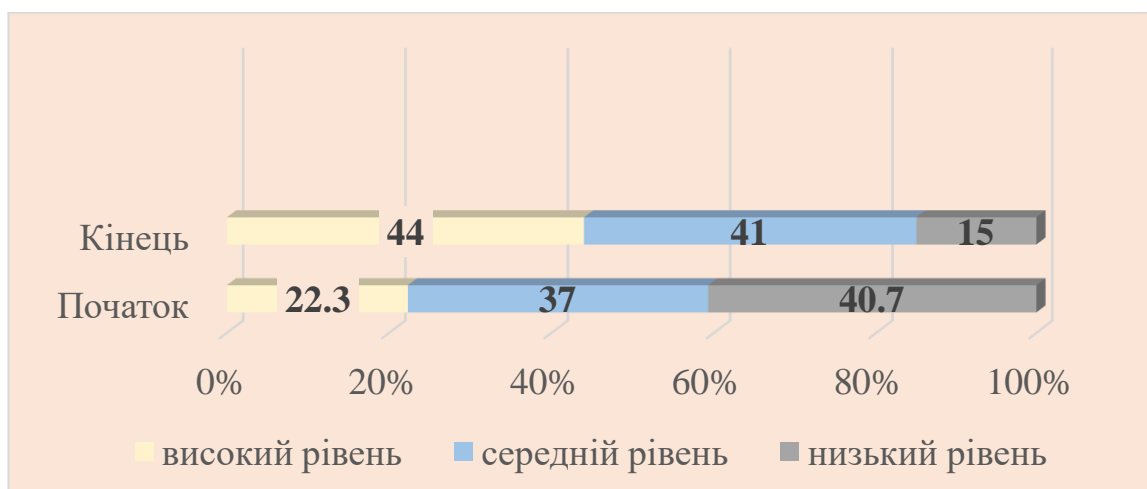

Рис. 3.1. Порівняння результатів первинної діагностики та формувального етапу дослідження за критерієм «Креативність мислення»

Як бачимо, найбільший прогрес спостерігається у збільшенні кількості здобувачів з високим рівнем розвитку творчих здібностей (у середньому на 15–20%); скороченні групи з низьким рівнем майже вдвічі; формуванні більшої самостійності, ініціативності та впевненості здобувачів у творчих видах діяльності.

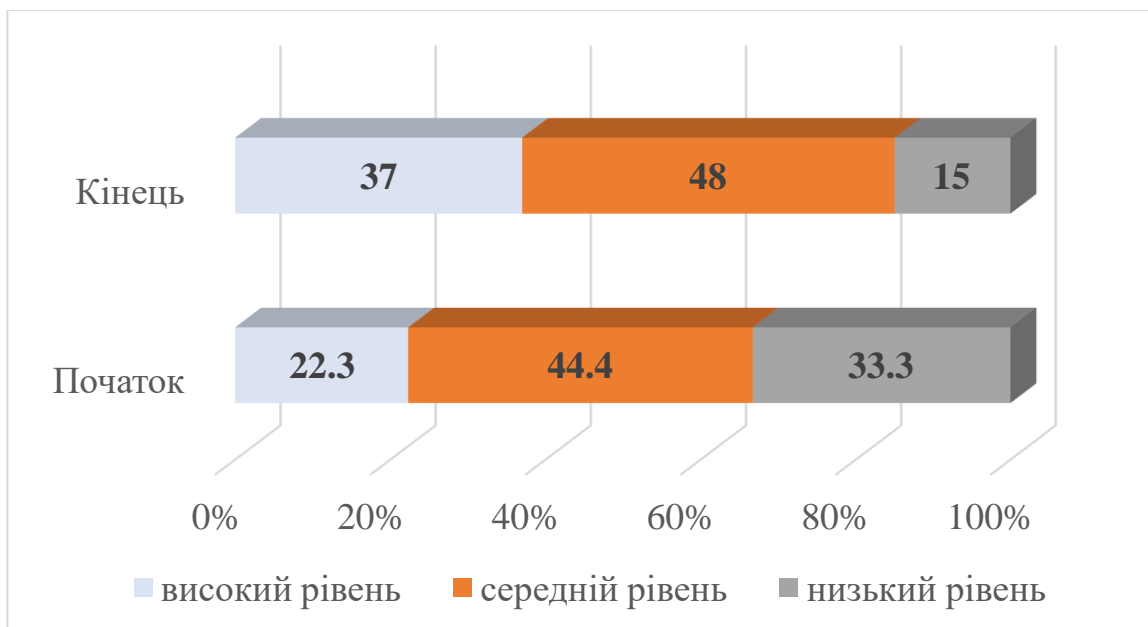

Рис. 3.2. Порівняння результатів первинної діагностики та формувального етапу дослідження за критерієм «Самостійність у творчій діяльності»

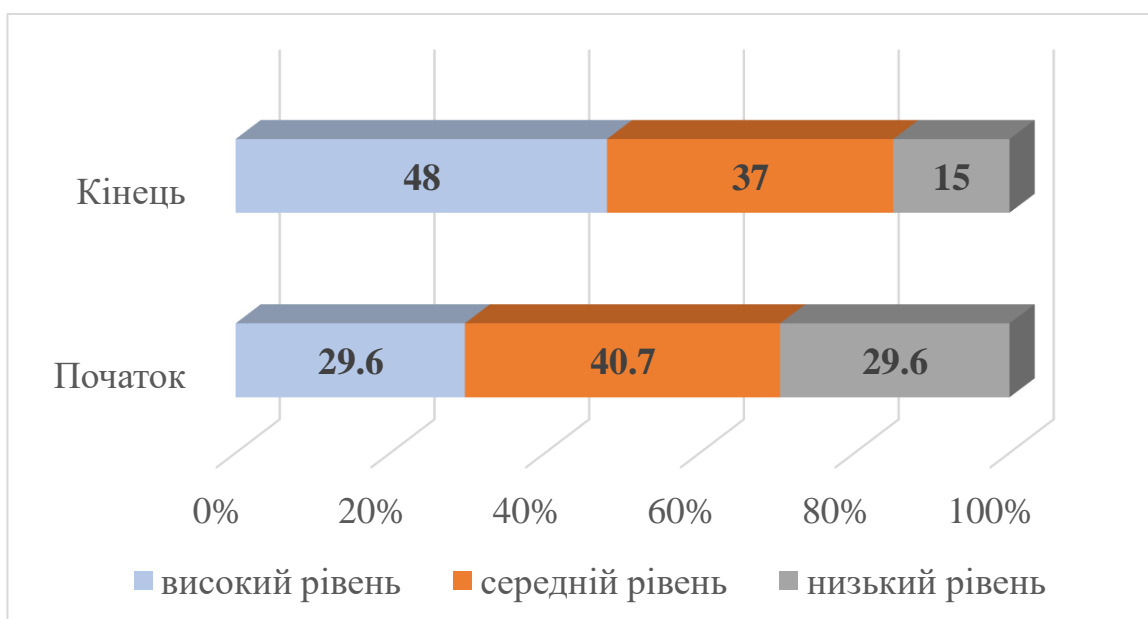

Рис. 3.3. Порівняння результатів первинної діагностики та формувального етапу дослідження за критерієм «Уміння реалізувати творчий задум»

Отож результати дослідження підтверджують, що цілеспрямоване створення психолого-педагогічних умов (індивідуалізація навчання, застосування інноваційних методів, інтеграція цифрових інструментів, психологічний супровід) є ефективним засобом розвитку творчого потенціалу здобувачів в освітньому процесі.

Рисунки 3.4–3.5 демонструють процес зростання творчих здібностей здобувачів вищої освіти за результатами первинної та вторинної діагностики.

Рис. 3.4. Порівняння результатів дослідження рівнів сформованості творчих здібностей здобувачів вищої освіти на початку експерименту

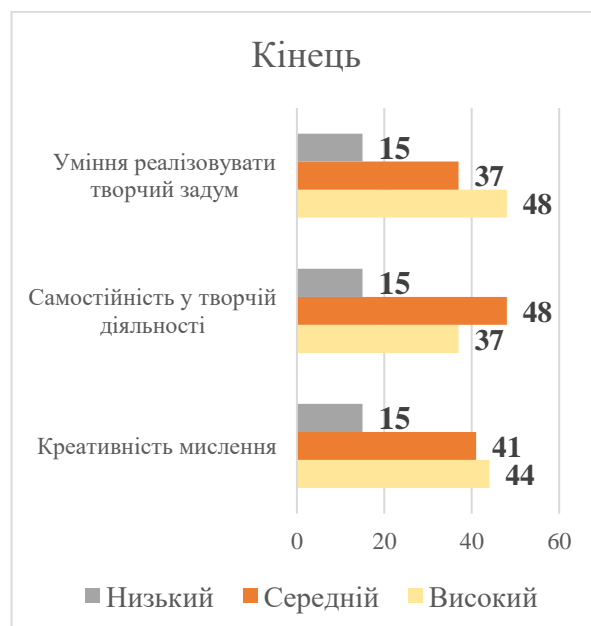

Рис. 3.5. Порівняння результатів дослідження рівнів сформованості творчих здібностей здобувачів вищої освіти після формульального експерименту

Порівняння результатів діагностичних досліджень, представлених на рис. 3.4–3.5, свідчить про помітне підвищення рівня розвитку творчих здібностей здобувачів після впровадження психолого-педагогічних умов: частка здобувачів із високим рівнем зросла в середньому на 15–18% за всіма критеріями; кількість здобувачів освіти із низьким рівнем зменшилась удвічі і більше (з 33–41% до 15%); середній рівень стабілізувався, зберігаючи позитивну тенденцію до зростання. Отримані дані підтверджують результативність обраних методів навчання, індивідуальних траєкторій розвитку, групових форм роботи та психологічної підтримки здобувачів вищої освіти.

Таблиця 3.5 відображає динаміку зростання творчих здібностей здобувачів вищої освіти за даними первинної й повторної діагностики.

Таблиця 3.5

Рівні сформованості творчих здібностей здобувачів вищої освіти до та після формувального експерименту

Критерії/Рівні	Первинна діагностика (було)	Вторинна діагностика (стало)	Динаміка
Креативність мислення	Високий – 7 (26%) Середній – 9 (33%) Низький – 11 (41%)	Високий – 12 (44%) Середній – 11 (41%) Низький – 4 (15%)	+5 високий +2 середній –7 низький
Самостійність у творчій діяльності	Високий – 6 (22%) Середній – 12 (45%) Низький – 9 (33%)	Високий – 10 (37%) Середній – 13 (48%) Низький – 4 (15%)	+4 високий +1 середній –5 низький
Уміння реалізовувати творчий задум	Високий – 8 (30%) Середній – 10 (37%) Низький – 9 (33%)	Високий – 13 (48%) Середній – 10 (37%) Низький – 4 (15%)	+5 високий 0 середній –5 низький

Зіставлення результатів первинного та повторного дослідження рівня розвитку творчих здібностей здобувачів (27 осіб) показало позитивну динаміку показників за всіма визначеними критеріями (креативність мислення, самостійність у творчій діяльності, уміння реалізовувати творчий задум). Нижче подаємо детальну інтерпретацію цих змін.

1. *Динаміка розвитку креативності мислення.* Після впровадження психолого-педагогічних умов було зафіксовано істотне зростання кількості здобувачів із високим рівнем розвитку креативності (з 26% до 44%). Така зміна свідчить про зростання їхньої здатності продукувати власні, нестандартні ідеї, використовувати нестандартні підходи до вирішення завдань, проявляти дивергентне мислення. Кількість здобувачів із низьким рівнем зменшилася майже утричі (з 41% до 15%), отож, застосовані методи (творчі проєкти, робота в групах, стимули до креативного пошуку) виявилися ефективними.

2. *Розвиток самостійності у творчій діяльності.* Позитивна динаміка спостерігається і щодо цього критерію. Частка здобувачів із високим рівнем самостійності зростає з 22% до 37%, що вказує на вдосконалення вмінь організувати діяльність, планувати креативні дії, обирати адекватні засоби для виконання творчих завдань. Зниження частки здобувачів із низьким рівнем (з

33% до 15%) свідчить, що вони стали більш упевненими у власних можливостях, легше ініціюють творчі рішення, менше потребують зовнішньої підтримки.

3. *Уміння реалізовувати творчий задум.* За третім критерієм також зафіксовано суттєві зміни. Кількість учасників з високим рівнем реалізації творчого задуму зросла з 30% до 48%. Це означає, що здобувачі стали не лише генерувати творчі ідеї, а й втілювати їх у конкретні продукти: презентації, моделі, проєкти, творчі роботи. Зменшення низького рівня майже вдвічі (з 33% до 15%) сприяє покращенню навичок доведення задуму до завершення, підвищення організаційних міркувань та розвитку навичок самооцінювання результатів діяльності.

Як бачимо, усі три критерії засвідчили однакову системну динаміку: зростання високих рівнів у середньому на +15% – +18%; стабілізація середнього рівня, що впливає на поступову переорієнтацію здобувачів у бік продуктивної творчої активності; зменшення низьких рівнів удвічі і більше, що дозволяє стверджувати, що комплекс запропонованих психолого-педагогічних умов (індивідуалізація навчання, використання творчих методик, психологічний супровід, групові форми діяльності, цифрові інструменти) позитивно впливає на розвиток творчих здібностей здобувачів освіти.

Отже, на констатувальному етапі було визначено вихідний рівень розвитку творчих здібностей за показниками дивергентного мислення, креативної гнучкості, самостійності у творчій діяльності та мотивації до творчості. Виявлено, що значна частина здобувачів з ООП демонструє середній або недостатній рівень креативних умінь, що обумовило необхідність розроблення цілеспрямованої системи педагогічних впливів.

У процесі дослідження також представлено, обґрунтовано та реалізовано експериментальну перевірку ефективності психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в інклюзивній освіті. Завдяки проведеному дослідженню вдалося оцінити вплив запропонованих освітніх стратегій та форм підтримки на динаміку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, зокрема тих, що мають особливі освітні потреби.

Таким чином, розроблені методичні рекомендації щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів освіти в умовах інклюзивної освіти підтвердили значний потенціал для забезпечення розвитку творчих здібностей усіх здобувачів, в тому числі й здобувачів з особливими освітніми потребами. Експериментальне дослідження показало, що створення цілеспрямованих психолого-педагогічних умов у межах інклюзивної освіти є ефективним засобом розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти, сприяє формуванню їхнього творчого потенціалу та підвищенню рівня творчої самореалізації.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення, наукове обґрунтування та експериментальну перевірку психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей осіб, які здобувають вищу освіту, у контексті інклюзивного освітнього простору.

У першому розділі на основі аналізу психологічної та педагогічної літератури визначено теоретико-методологічні засади формування творчих здібностей; розглянуто сутність творчості як інтегральної якості особистості, що проявляється через унікальність мислення і здатність продукувати інноваційні ідеї, креативну гнучкість та інтелектуальну самостійність.

Проаналізовано сучасні підходи до розвитку творчого потенціалу в умовах інклюзивної освіти, що ґрунтуються на принципах доступності, варіативності та психолого-педагогічної підтримки учасників освітнього процесу закладів вищої освіти в інклюзивному середовищі. Встановлено, що саме інклюзивне середовище має значний потенціал для розвитку креативності, оскільки стимулює різноманітність, співпрацю, толерантність і соціальну взаємодію.

У другому розділі визначено та обґрунтовано психолого-педагогічні умови, що сприяють ефективному розвитку творчих здібностей здобувачів освіти з ООП. Було підтверджено ефективність педагогічних підходів, які акцентують увагу на диференційованому та індивідуалізованому навчанні, а також на наданні психологічної підтримки, спрямованої на зменшення тривожності, підвищення мотивації та формування емоційної стійкості; організації творчого інклюзивного середовища, збагаченого цифровими ресурсами. Окреслено роль партнерської взаємодії між здобувачами освіти, викладачами, психологами та асистентами, що забезпечує створення сприятливого простору для креативного самовираження.

У третьому розділі запропоновані методичні рекомендації щодо вдосконалення психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивної освіти. Запропоновані підходи

можуть бути застосовані у закладах вищої освіти як складова системи підтримки здобувачів вищої освіти у процесі формування академічної, професійної та особистісної креативності.

Також представлено, обґрунтовано та реалізовано експериментальну перевірку ефективності психолого-педагогічних умов підвищення творчих можливостей здібностей здобувачів вищої освіти у процесі інклюзивної освіти. Проведене дослідження дозволило всебічно оцінити вплив запропонованих освітніх стратегій та форм підтримки на динаміку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, зокрема тих, що мають особливі освітні потреби.

На констатувальному етапі визначено вихідний рівень сформованості творчих здібностей здобувачів освіти за трьома ключовими критеріями: рівень креативності мислення, рівень самостійності у творчій діяльності та здатність реалізовувати творчий задум. Результати констатувального етапу засвідчили нерівномірність сформованості творчих здібностей здобувачів освіти, наявність труднощів у гнучкості мислення, подоланні творчих бар'єрів та регуляції емоційного стану. Первинна діагностика показала переважання середнього та нижнього рівнів, що підтвердило необхідність поетапного формального впливу.

На формувальному етапі було впроваджено комплекс психолого-педагогічних умов, який включав: варіативні творчі завдання, індивідуальні траєкторії розвитку, психологічну підтримку, використання цифрових засобів для розвитку творчого потенціалу, організація групової та проектної роботи», елементи тренінгових методик, спрямованих на розвиток емоційної стійкості та творчої саморегуляції. Реалізація цих умов сприяла підвищенню активності здобувачів вищої освіти, зростанню їхнього інтересу до творчих завдань і формуванню навичок самостійної творчої діяльності.

Контрольний етап засвідчив позитивні результати експерименту: за всіма критеріями було зафіксовано зростання кількості здобувачів освіти із високим рівнем розвитку творчих здібностей та суттєве скорочення кількості здобувачів із низьким рівнем; підвищився рівень оригінальності та продуктивності мислення; зросла здатність до творчої самостійності; розширився спектр творчих

стратегій; зменшилась тривожність, пов'язана з виконанням творчих завдань. Порівняльна таблиця 3.5 показала стабільну позитивну динаміку: підвищення високих рівнів на 15–18% та зменшення низьких майже удвічі. Порівняльний аналіз контрольних та експериментальних результатів підтвердив результативність застосованих психолого-педагогічних умов та їх значний вплив на формування творчого потенціалу здобувачів освіти в умовах інклюзивної освіти.

Крім кількох покращень, було визначено і якісні зміни: здобувачі почали частіше підтримувати ініціативу, сміливіше висувати власні ідеї, демонструвати вищий рівень самостійності та відповідальності за результати творчої діяльності. Відзначено також підвищення рівня взаємодії між здобувачами вищої освіти, що сприяло створенню атмосфери творчої співпраці та підтримки.

Узагальнюючи результати дослідження, можна підсумувати, що запропоновані психолого-педагогічні умови є дієвими, науково обґрунтованими та практично доцільними. Їх упровадження в освітній процес сприяє розвитку креативного мислення, самостійності, здатності до творчої реалізації та формуванню позитивного емоційного фону серед здобувачів вищої освіти з високими освітніми потребами. Отримані дані можуть бути основою для розробки нових освітніх програм, методичних рекомендацій та інтеграції творчих практик у підготовку здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азін В.О., Байда Л.Ю., Грибальський Я.В., Красюкова-Еннс О.В. Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Л.Ю. Байди, О.В. Красюкової-Еннс. К. : 2013. 128 с.
2. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ–Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
3. Боровець О.В., Яковишина Т.В. Умови формування креативності у здобувачів вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. № 76, Т. 1, 2021. С. 79–83.
4. Воронова Г.А. Мотиваційна діяльність викладача у формуванні креативної особистості. *Вісник післядипломної освіти*. 2019. № 3. С. 62–66.
5. Гриценко Т.П. Особливості креативного розвитку студентів з особливими освітніми потребами. *Інклюзивна освіта: теорія і практика*, 2021. № 2. С. 45–50.
6. Давиденко Г.В. Інклюзія у вищих навчальних закладах Європейського Союзу : [монографія]. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 314 с.
7. Деркач Л.А., Кузнецова О.Ю., Штефан Л.А. Методи формування креативності студентів у ЗВО. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2025. № 58. С. 66–75.
8. Желтова М.О. Теоретичний аналіз проблеми творчого потенціалу особистості. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. Вип. 2 (8). С. 80–86.
9. Зобенько Н.А. До питання професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. О. Бартош. Ужгород : Говерла, 2022. Вип. 1 (50). С. 98–102.
10. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
11. Карпенко Н.А. Психологічний зміст і структура творчого потенціалу особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету*, 2014. Львів, Вип. 1, С. 190–201.
12. Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. Інклюзивне університетське середовище як запорука якісної і доступної вищої освіти. *Актуальні проблеми навчання та*

виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць. 2008. № 5 (7). С. 10–15.

13. Коновальчук В.І. Рефлексія як спосіб розвитку творчого потенціалу особистості у просторі освіти. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2015. Вип. 7. С. 74–77.

14. Лагодзінська В.І. Креативний потенціал освітніх організацій: взаємозв'язок із типами організаційної культури. *Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / Т. І. К. : Інс-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*, 2014. Вип. 41. С. 40–45.

15. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник. К. : Каравела, 2009. 368 с.

16. Махлай О. Творчість і креативність: психологічна сутність та зміст понять. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України, серія: психологічні науки*. 2017. № 3 (8). С. 139–152.

17. Малиновська І.В. Творчий потенціал студентів з особливими потребами: психологічні аспекти. *Психологічні науки*. 2018. № 4. С. 47–53.

18. Моляко В.А. Психологія творчих здібностей. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 3. С. 12–18.

19. Назарова Н.М. Командна взаємодія фахівців у забезпеченні інклюзії у ЗВО. *Освіта регіону*. 2022. № 2. С. 20–25.

20. Новіков Б.В., Богачев Р.М., Бубон Т.В. Творча діяльність як засіб самореалізації особистості у суспільстві. *Освітній дискурс : зб. наук. праць Educational discourse : collection of scientific papers / Голов. ред. О. П. Кивлюк*. Київ, 2022. Вип. 39 (1–3). С. 84–90.

21. Потапюк Л.М., Мельник В.В. Реалізація творчих здібностей здобувачів вищої освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Педагогічна майстерність майбутнього вчителя: поступ, становлення, удосконалення і зростання : матеріали Міжнар. наук.-практ. форуму (Полтава, 5.06. 2025 р.) / за ред. М.В. Гриньової*. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2025. С. 1037–1041.

22. Потапюк Л.М., Мельник В.В. Організаційні аспекти розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців у процесі навчання у ЗВО. *Обдаровані діти – скарб нації! : матеріали VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 22–28 жовтня 2025 року) / Упоряд. : М.С. Гальченко, В.М. Шульга*. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2025. С. 922–928.

23. Психологія творчості: навч. посіб. Н.А. Карпенко ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 155 с.

24. Руденко Т.П., Костроміна Г.М., Бабіна С.І. Розвиток творчого потенціалу студентів в умовах реформування сучасної вищої освіти: соціально-філософський аналіз. *Освітній дискурс : зб. наук. праць Educational discourse : collection of scientific papers* / Ред. О.П. Кивлюк. Київ : ТОВ «Науково-інф. агентство «Наука-технології-інформація», 2022. Вип. 39 (1–3). С. 90–99.

25. Савченко О.П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. Харків, 2010. № 3.

26. Синьов В.М., Шеремет М.К. Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7. С. 390–396.

27. Скрипник Т.В. Специфіка реалізації міждисциплінарного командного супроводу в інклюзивному освітньому середовищі України. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): зб. наук. праць*. 2019. № 14. С. 302–313.

28. Столяренко О. Проблема формування толерантних міжособистісних стосунків у молодіжному середовищі. *Рідна школа*, 2010. № 11. С. 54–60.

29. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми : колективна монографія. авт. кол.: В.Г. Кремень, В.В. Ільїн, Є.Р. Борінштейн, М.С. Гальченко, М.В. Ліпін, Д.В. Погрібна, Н.В. Савчук, О.А. Федорчук. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320 с.

30. Таранченко О. Соціокультурний контекст змін в освіті осіб з особливими потребами в Україні. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 4. с. 87–96.

31. Товканець Г.В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці як тенденція сучасної європейської освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. О. Бартош. Ужгород : Говерла, 2022. Вип. 1 (50). С. 281–284.

32. Хоружа Л.Л., Прошкін В.В., Глушак, О.М. Компетентнісний розвиток викладачів вищої школи засобами цифрових технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020. Вип. 78 (4). С. 298–314.

33. Хоружа Л. Соціально-психологічні аспекти переходу педагогічного знання в інновацію. *Освітологічний дискурс*, 2021. Вип. 35 (4). С. 103–117.

34. Черножук Ю.Г. Особливості креативності студентів ЗВО із різним рівнем критичного мислення. *Габітус*. Вип. 46, 2023. С. 111–116.
35. Чорноус В.П. Реалізація творчого потенціалу особистості майбутнього педагога в процесі професійної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75, Т. 3. С. 143–147.
36. ЮНЕСКО. Інклюзивне навчання: керівництво для педагогів. Париж : ЮНЕСКО. 2009.
37. Яременко Л. Креативність як творчість: спільне та відмінне. Вища освіта України, 2010. № 4. С. 117–123.
38. CAST. *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. Wakefield, MA: CAST. 2020.
39. Florian L., & Black-Hawkins K. Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 2013. 37 (5), 813–828.
40. Gardner Howard. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York : Harper and Row, 1983. 430 p.
41. Hudym I., Abilova O., Potapiuk L., Nikolenko L., Poliakova A. Strategies and best practices for promoting inclusive education to meet diverse learning needs. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*, v. 16, n. 42. Abr./Jun. 2024. P. 270–286.
42. Rozina I., Malaniuk N., Kalyniuk A., Potapiuk L., Tsumarieva N. Tolerance to uncertainty as a factor in the development of higher education students' professional identity. *Sapienza: International Journal of Interdisciplinary Studies*. V. 5. N. 4. 2024, Sapienza Grupo Editorial. e24080.
43. Spitsyn V., Antonenko I., Synkovska O., Dzevytska L., Potapiuk L. European Values in the Ukrainian Higher Education System: Adaptation and Implementation. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2024. Vol. 13, No. 3, Special Issue. P. 102–114.
44. Tomlinson C.A. *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. ASCD. 2014. 2nd Edition, ASCD, Alexandria.
45. Torrance E.P. *Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual, Figural (Streamlined) Forms A & B*. Bensenville, IL: Scholastic Testing Services. 2008.

ДОДАТКИ

АНКЕТА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інструкція: Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Ваша участь є добровільною й анонімною. Отримані дані будуть використані лише в узагальненому вигляді для наукового дослідження.

Блок 1. Загальні відомості

1. Вік: _____
2. Стать: чоловіча жіноча інше
3. Курс навчання: _____
4. Спеціальність / факультет: _____
5. Чи маєте досвід спілкування / навчання з людьми з особливими освітніми потребами (ООП)? так ні

Блок 2. Ставлення до інклюзії. Оцініть кожне твердження за шкалою:

- 1 – повністю не згоден;
  - 2 – скоріше не згоден;
  - 3 – важко відповісти;
  - 4 – скоріше згоден;
  - 5 – повністю згоден.
1. Здобувачі вищої освіти з ООП повинні навчатися разом із усіма іншими здобувачами освіти [1–5].
  2. Інклюзія знижує якість навчання для інших здобувачів вищої освіти [1–5].
  3. Я готовий/готова допомагати одногрупнику з ООП під час виконання завдань [1–5].
  4. Інклюзія сприяє розвитку толерантності та співпраці в академічній групі [1–5].

5. Інклюзія вимагає занадто великих ресурсів від університету [1–5].

6. Я відчуваюся комфортно, працюючи в команді зі здобувачами вищої освіти з ООП [1–5].

Блок 3. Творчі здібності (самооцінка)

1. Я можу швидко вигадати кілька способів вирішення проблеми [1–5].

2. Я легко знаходжу нові ідеї для навчальних завдань [1–5].

3. Мені подобається шукати нестандартні підходи до звичних речей [1–5].

4. Я вважаю себе творчою людиною [1–5].

АНКЕТА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
(Констатувальний етап експерименту)

Мета: визначення особливостей мотивації, самооцінки творчих здібностей та ставлення до інклюзивного середовища.

Інструкція: дайте відповідь на запитання, обравши один або кілька варіантів або вписавши власну думку.

1. Як ви оцінюєте власні творчі здібності?

- високі
- середні
- низькі
- важко відповісти

2. Які види творчої діяльності вам найбільше подобаються?

- художня творчість
- музична творчість
- проєктна діяльність
- технічна творчість
- інтелектуально-креативні завдання
- інше (вказати) _____

3. Що найбільше мотивує вас до творчої діяльності?

- цікавість
- можливість самовираження
- підтримка викладача
- робота в групі
- змагання / конкурс
- інше _____

4. Чи відчуваєте ви труднощі під час виконання творчих завдань?

- так
- інколи
- рідко
- ні

Якщо так, вкажіть які саме: _____

5. Наскільки комфортно ви відчуваєтеся у груповій роботі в інклюзивному середовищі?

- дуже комфортно
- переважно комфортно
- інколи виникають труднощі
- часто некомфортно

6. Що, на вашу думку, найбільше сприяє розвитку творчого потенціалу?

- підтримка викладача
- індивідуальні завдання
- робота в команді
- психологічний супровід
- сучасні цифрові інструменти
- інше _____

7. Чи бажаєте ви брати участь у творчих проєктах та конкурсах?

- так
- частково
- ні

8. Які умови, на вашу думку, необхідно створити для кращого розвитку творчих здібностей?

АНКЕТА ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ

Інструкція: Просимо відповісти на запитання анкети. Анкетування є анонімним і добровільним.

Блок 1. Загальні відомості

1. Вік: _____
2. Стать: чоловіча жіноча інше
3. Посада: викладач доцент професор інше _____
4. Стаж педагогічної роботи: _____ років
5. Чи мали Ви досвід викладання студентам з ООП? так ні

Блок 2. Ставлення до інклюзії (шкала 1–5)

1. Інклюзивне навчання є важливою умовою розвитку сучасної вищої освіти [1–5].
2. Я відчуваю себе компетентним/компетентною у проведенні занять в інклюзивних групах [1–5].
3. Мені бракує методичних матеріалів для роботи зі студентами з ООП [1–5].
4. Інклюзія ускладнює навчальний процес [1–5].
5. Спеціальні тренінги з інклюзії підвищили б ефективність мого викладання [1–5].
6. Університет повинен забезпечувати додаткові ресурси для ефективної інклюзивної освіти [1–5].

Блок 3. Спостереження за творчими проявами здобувачів вищої освіти

Оцініть, будь ласка, середній рівень творчих проявів у Вашій групі студентів, за 5-бальною шкалою).

1. Уміння генерувати багато ідей [1–5].
2. Уміння знаходити різні підходи до вирішення завдань [1–5].
3. Оригінальність ідей [1–5].
4. Детальність, опрацьованість запропонованих рішень [1–5].

АНКЕТА

(додатковий бланк завдань на дивергентне мислення)

Інструкція: Виконайте завдання протягом 5 хвилин. Запишіть якомога більше ідей. Кожну ідею зазначте в окремому рядку.

Завдання: Назвіть якнайбільше способів використати звичайну скріпку / паперовий стаканчик / цеглину.

(Тут передбачено порожні рядки для відповідей студента:

_____)

Усі анкети передбачають використання 5-бальної шкали Лайкерта.

Позитивні та негативні твердження необхідно реверсивно кодувати під час обробки.